

Economisch-Statistische Berichten

Een rustige huurverhoging

★

Jhr Mr R. A. Th. Gevers Deynoot
Loonbepaling en Werkclassificatie

★

Economische en monetaire
wereldproblemen
(1933—1953)

★

Drs A. G. ter Hennepe
Structuurverandering in de vlasnijverheid

★

Mr J. Huijts
De levensstandaard in de Sowjetunie

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

38e JAARGANG

No 1867

WOENSDAG 11 MAART 1953

EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering-Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Aanpassing van ondernemingspensioen-
en spaarfondsen aan de
NIEUWE WETTELIJKE BEPALINGEN

Kantoor: Bellevuestraat 2, Dordrecht, Telefoon 01850-5345

H. BRONS Jr

MAKELAAR IN ASSURANTIËN

TELEFOON 11 19 80
(3 LIJNEN)

EENDRACHTSWEG 11
ROTTERDAM

Nationale Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

Makelaars en Taxateurs Vaste Goederen
Hypotheken Verzekeringen

HUIZENBEHEER

Makelaarskantoor **LANGEJAN**

VREDEHOFWEG 36 - TEL. 23951 ROTTERDAM

vacatures

GEMEENTE ROTTERDAM

Bij de Dienst van Stadsontwikkeling en Wederopbouw
vaccert de betrekking van

chef

van de afdeling Adviesbureau Financiering Opbouw, welke afdeling belast is met de behandeling van de vraagstukken verband houdende met de financiering van de herbouw. Candidaten moeten ervaring hebben op financieel en economisch gebied, terwijl kennis van het hypotheekwezen tot aanbeveling strekt. De benoeming kan geschieden in vaste dienst, met een proeftijd van een jaar, in de rang van administratief hoofdambtenaar. Salarisgrenzen van f 6.815,- tot f 8.468,72 bruto per jaar, vaste toelagen inbegrepen. Aanstelling boven het minimum is niet uitgesloten.

Soll. op zegel te richten tot B. en W. en in te zenden aan het Bur. Personeelvoorziening, kamer 331, Raadhuis, binnen 14 dagen na deze oproep, onder No 66.

R. MEES & ZONEN

A° 1720

BANKIERS & ASSURANTIE-MAKELAARS

ROTTERDAM

AMSTERDAM - 's-GRAVENHAGE
DELFT - SCHIEDAM - VLAARDINGEN

KAS-ASSOCIATIE N.V.

SPIJSTRAAT 172, AMSTERDAM-C

BETALEN • BEWAREN • BEHEREN

Safeloketten

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam-W.
Telefoon 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde
Economie, 14, Universiteitstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland en de
Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,-,
overige landen f 28,- per jaar. Abonnementen kunnen
ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per
ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 cts.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor West-
zeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam. (Telefoon
69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f 0,30 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgave van
redenen te weigeren.

Een rustige huurverhoging

Een nieuwe stap is gezet in de richting van de tweede huurverhoging. Begin Mei 1952 heeft de Regering de Sociaal-Economische Raad over deze materie om advies verzocht. Het door de Raad met enige vertraging uitgebrachte rapport is door de Regering in studie genomen, en nog voordat de voltallige Ministerraad heeft kunnen beslissen op welke wijze de definitieve besluiten zouden worden bekend gemaakt, publiceerden vele couranten de, althans een deel der, regeringsvoorstellen. Waarmede men figuurlijk gesproken van kop af aan in het vraagstuk zat. De ontoereikendheid om uit de huidige huren in het noodzakelijke onderhoud te voorzien — met als consequentie „lekken” en verval van het in het verleden opgebouwde huizenbezit — is immers een der belangrijkste aspecten van dit deel van het investeringsprobleem.

Heeft de pers goed voorgelicht, dan zal de huurverhoging 17 tot 29 pCt van de huren per 1 Januari 1951 voor de oude woningen bedragen; dit afhankelijk van de gemeenteklasse. Globaal genomen zal de verhoging gemiddeld, gegeven de spreiding der woningen over de gemeenteklassen, ongeveer 21 pCt bedragen. Een rustige huurverhoging!

Een rust, mogelijk ten dele veroorzaakt door de storm van 1 Februari jl. Minister Witte had in zijn Memorie van Antwoord aan de Eerste Kamer reeds medegedeeld, dat de omvang van de huurverhoging voor een deel zal afhangen van de compensatiemogelijkheden. Deze zijn door de ramp verminderd en dus zal mogelijk uit de officiële publicaties blijken dat de huiseigenaren nog last hebben van een navlaag.

De compensatie van de stijging der uitgaven zal geschieden in de vorm van loonsverhogingen en verlaging van sommige belastingen. Van het eerste zullen onze Zuideburen met belangstelling kennis nemen, hun gevoelens voor een stijging van ons loonpeil zijn bekend. De lagere belastingen zijn vooral van betekenis voor het bedrijfsleven, met het oog op de concurrentiepositie en ten tweede van

belang voor de „vergeten groep”, die in ieder geval van dit gedeelte van de compensatie profiteert. Het zal nog moeten blijken, of berichten over verdere compensaties voor deze groep alleen maar in de haast bij de publicatie vergeten zijn.

De huiseigenaren zullen de berichten met gemengde gevoelens lezen. De huurbelasting, de steen des aanstoots, wordt opmerkelijkerwijze niet genoemd. Uitgaande van eerder gedane berekeningen¹⁾ zal de verhoging hen in staat stellen in de gestegen kosten van onderhoud en de gestegen vaste lasten te voorzien. Mogelijk laat de verhoging een iets groter inkomen uit hoofde van kapitaalrente (berekend over de historische kostprijs) toe. Van afschrijving op basis van vervangingswaarde en berekening van de interest over deze grootheid is echter geen sprake.

De huizenmarkt biedt, zoals elke markt, in beginsel twee evenwichtsproblemen. Eén van de markt zelf, waarbij het er om gaat een zodanige prijs te bereiken, dat vraag en aanbod zonder interventie in evenwicht zijn; een ander waarbij deze marktprijs wordt bezien in verhouding tot andere prijzen, zodat in totaal een evenwichtssituatie wordt verkregen.

Voor de huizenmarkt spreekt dit zeer duidelijk. Begin 1951 was een huurverhoging verder gaande dan 15 pCt niet goed mogelijk, gezien de betalingsbalanspositie en haar hachelijkheid. Thans is weer de concurrentiepositie van ons land en, zoals wij zagen, mogelijk het economisch effect van de watersnood in het geding. Men mag echter aannemen dat het evenwicht op de woningmarkt zelf het uiteindelijke doel is van de huurverhogingspolitiek.

Zo gezien is ook de huidige huurverhoging een stap. Waarbij een eventuele volgende eerst kan worden bezien in het licht van de bij de komende huursituatie zich ontwikkelende aanbod- en vraagcondities. Eerst de volledige voorstellen zullen het mogelijk maken het vraagstuk in volle samenhang te bezien. Ongetwijfeld zal dit ook in de kolommen van „E.-S.B.” nog tot uiting komen.

v. d. B.

¹⁾ „Een rustige huurverhoging?”, in „E.-S.B.” van 8 October 1952.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Een rustige huurverhoging, door Drs C. van den Berg	183	Nationale Notities:	
Loonbepaling en werkclassificatie, door Jhr Mr R. A. Th. Gevers Deynoot	185	Sociale verzekering, door Drs E. H. Mulder	195
Economische en monetaire wereldproblemen (1933-1953)	186	Aantekening:	
Structuurverandering in de vlasnijverheid, door Drs A. G. ter Hennepe	190	De economische betekenis van de atoomenergie	196
De levensstandaard in de Sowjetunie, door Mr J. Huijts	192	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs J. C. Brezet ...	197
Boekbesprekingen:		Statistieken:	
Arnhems stadsplan, bespr. door Drs L. H. Klaassen	194	Overzicht van de opbrengst der Rijksmiddelen	198
Prof. Dr Konrad Mellerowicz: Allgemeine Betriebswirtschaftslehre, bespr. door Prof. Dr B. Pruijt	195	In- en uitvoer van Nederland	199
		Wisselkoersen	199
		Interim-indexcijfers van groothandelsprijzen in Nederland	200
		Bankstaten	200
		Grafieken:	
		Totaal aantal geheel werklozen in Nederland	189
		Netto-vermeerdering van de woningvoorraad in Nederland per maand	193

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries; C. van den Berg (secretaris). Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens; J. van Tichelen; R. Vandeputte.

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK

Jhr Mr R. A. Th. GEVERS DEYNOOT, Loonbepaling en werkclassificatie.

De zeer snelle verbreiding van de toepassing der werkclassificatie is sterk bevorderd door de eisen, die de bestrijding van inflatie en negatieve handelsbalans gedurende de afgelopen jaren aan de loonvorming stelden. Schrijver meent niet dat de werkclassificatie slechts ten gevolge van de na-oorlogse omstandigheden zo belangrijk is geworden. De sterke arbeidssplitsing, de grotere omvang der ondernemingen en vooral het overleg tussen werkgevers en vertegenwoordigers der werknemers, resulterend in bedrijfstaksgewijze en landelijke overeenkomsten met betrekking tot de lonen, doen de behoefte groeien aan maatstaven ter beoordeling van de loonverhoudingen. Bij de verdere ontwikkeling van de werkclassificatie en de research zal er nu voor gewaakt moeten worden, dat de werkclassificatie geen verstarring te weeg zal brengen. Het is van de grootste betekenis, dat nauwlettend aandacht zal worden besteed aan de afwijkingen der feitelijke lonen van die, welke zouden resulteren uit een zéér nauwkeurige afstemming op de resultaten van de werkclassificatie. Want in deze afwijkingen zullen naast de werking van andere loonbepalende factoren, de tendenties te vinden zijn, die aanleiding zullen moeten geven tot geleidelijke aanpassing van de methode van werkclassificatie aan gewijzigde behoeften van een goede arbeidsvoorziening.

Economische en monetaire wereldproblemen (1933-1953).

Over enige maanden is het precies twintig jaar geleden, dat de Economische en Monetaire Wereldconferentie te Londen mislukte. Het doel van deze conferentie was herstel van de economische en monetaire eenheid in de wereld. Twintig jaar later staat de wereld voor precies hetzelfde probleem van de terugkeer tot een vrij multilateraal handels- en betalingsverkeer. Schrijver wijdt een beschouwing aan de verschillen tussen en de overeenkomsten van de beide tijdstippen. Twee belangrijke voorwaarden voor het herstel van een vrij multilateraal handels- en betalingsverkeer waren in 1933 en zijn ook thans, een vermindering van de protectionistische politiek van de Verenigde Staten en een versterking van de externe monetaire positie van Engeland. De zwakke externe monetaire positie van Engeland uitte zich in de dertiger jaren in een fluctuerende koers van het pond sterling, die een belemmering vormde voor de groei van de wereldhandel, in de na-oorlogse periode in voortdurende crises van het pond sterling. De crises van het pond sterling waren in beide gevallen fundamenteel van interne aard. Schrijver bespreekt een zo juist verschenen Amerikaans rapport, dat de Engelse economische problemen behandelt en enige voorstellen doet om de problemen op te lossen, o.a. met hulp van de Verenigde Staten. De Verenigde Staten en Engeland staan voor beslissingen van wereldomvattende betekenis.

Drs A. G. TER HENNEPE, Structuurverandering in de vlasnijverheid.

De grote uitbreiding van de capaciteit van de Nederlandse vlasserij heeft in de laatste jaren plaats gehad, tezamen met een aanzienlijke vergroting van het vlasareaal. De grote uitbreiding van het vlasareaal heeft zonder twijfel mede plaats gevonden uit speculatieve overwegingen; de vlasrijzen zijn zeer hoog geweest, doch nu

deze op een veel lager peil zijn gekomen, is inkrimping van het areaal zeer waarschijnlijk. Daarom onderwerpt schrijver de beschikbare bewerkingscapaciteit aan een kritische analyse, uitgaande van een normaal te achten areaal. Daarbij wordt tevens nagegaan in hoeverre de bestaande apparatuur eventueel knelpunten vertoont, waarin dient te worden voorzien, mede teneinde in de overige geledingen van de bedrijfskolom een betere bezettingsgraad te bereiken. Schrijver komt tot de conclusie, dat een grotere concentratie van de vlasbewerking om technisch-economische redenen welhaast niet te vermijden zal zijn, zij het dan, dat kleine bedrijven door onjuiste rentabiliteitsberekening nog lang een misplaatste schijn van bestaansrecht kunnen ophouden. Inmiddels is het zeer waarschijnlijk, dat de gehele techniek van de vlasbewerking sterk zal veranderen. Integratie zal daardoor bijna onvermijdelijk zijn, ook de integratie met de spinnerij.

Mr J. HUIJTS, De levensstandaard in de Sowjetunie.

In het Oudejaarsnummer van de „Prawda” illustreert een kleine grafiek, dat wanneer men de industriële productie van de Sowjetunie, de Verenigde Staten en Engeland voor het jaar 1929 op 100 stelt, deze in 1951 voor de Sowjetunie was gestegen tot 1.266, voor de Verenigde Staten tot 200, voor Engeland tot 160. Het is echter moeilijk de welgesteldheid van de bevolking vast te stellen en nog meer het levenspeil van verschillende volkeren te vergelijken. Schrijver geeft enige meningen weer over het inkomen in de Sowjetunie en betoogt, dat de spreiding van het verbruik in de Sowjetunie een beeld van grotere economische gelijkheid geeft, daar er in de Sowjetunie naar verhouding minder beter gesitueerden zijn dan in het Westen. Er is in Rusland geen groep rijken, omvangrijk genoeg om de kostbaarder faciliteiten van verschillende aard mogelijk te maken, die men in minder egalitaire maatschappijen tegenkomt.

SOMMAIRE

Jhr Mr R. A. Th. GEVERS DEYNOOT, La détermination des salaires et la classification du travail.

Il convient d'étudier attentivement l'écart qui sépare les salaires actuels et ceux qui résulteraient d'une application ponctuelle des résultats de la classification du travail.

Problèmes économiques et monétaires du monde (1933-1953)

Après quelques mois il y a vingt ans que la conférence économique et monétaire du monde échouait à Londres. Maintenant les Etats Unis et l'Angleterre doivent prendre encore des décisions qui sont d'importance pour tout le monde. Il s'agit notamment de la rentrée de la liberté du commerce et des paiements.

Drs A. G. TER HENNEPE, Modifications de structure dans l'industrie linière.

Il est très probable que toute la technique du travail du lin va subir de fortes modifications. Ceci rendra quasiment inévitable l'intégration de l'industrie linière et notamment son intégration avec la filature.

Mr J. HUIJTS, Le standard de vie en Union Soviétique.

Dans cet article l'auteur fait mention de quelques efforts de mesurer le standard de vie en Union Soviétique.

Loonbepaling en werkclassificatie

Ieder is vertrouwd met het bestaan van loonverschillen, maar niemand kan precies zeggen door welke factoren hun ontstaan en hun voortbestaan wordt bepaald. In de Verenigde Staten heeft men getracht door middel van statistische onderzoeken inzicht te verkrijgen in de oorzaken van de verschillen in loonniveau bij de onderscheidene bedrijfstakken¹⁾. Hoewel er wel enige voorzichtigheid moet worden betracht met conclusies, die uit deze onderzoeken kunnen worden getrokken²⁾, geven deze toch wel enige aanwijzing. Zo kan men wel zeggen, dat gebleken is, dat er in het algemeen hoge gemiddelde verdiensten zijn, wanneer:

1. het desbetreffende bedrijf kapitaalintensief is,
2. de loonkosten er laag zijn³⁾,
3. de vraag naar arbeidskrachten er snel is gestegen,
4. de arbeidsproductiviteit er meer is gestegen dan elders,
5. er veel arbeiders georganiseerd zijn,
6. een relatief grote vakbekwaamheid is vereist⁴⁾.

Al deze factoren zullen uiteraard sterker kunnen werken, naarmate de desbetreffende productenmarkten minder volkomen zijn.

Het zou interessant zijn, indien ook in Nederland een poging werd gedaan om langs statistische weg de factoren te benaderen, die in feite bepalend zijn voor de loonhoogte. Met name zou het bijzonder belangwekkend zijn te weten, in hoeverre de factoren, die bepalend zijn voor de huidige loonstructuur in Nederland, afwijken van die, welke werkten bij de vooroorlogse situatie in Nederland en in de Verenigde Staten.

Anders gezegd: Watis de feitelijke invloed op de loonverhoudingen van de bemoeienis der organen, die belast zijn met de centrale loonpolitiek, en van de opvattingen omtrent redelijke loonverhoudingen, die in verband met de na-oorlogse methode van loonvorming zijn gegroeid.

Hoewel moeilijk te zeggen is hoe groot precies de invloed van een en ander is op de loonstructuur — in welke richting deze invloed sedert 1940 gaat is duidelijker.

Aanvankelijk werkte deze invloed in hoofdzaak slechts ter bevestiging van de bestaande loonverhoudingen, zij het ook dat al spoedig loonsverhoging werd bevorderd bij zéér laag liggende bedrijfstakken. In de laatste jaren echter heeft zich een duidelijke beïnvloeding van de loonstructuur afgetekend. Deze werkt beperkend ten aanzien van de hierboven sub 1, 2, 3 en 5 genoemde factoren. Zij werkt corrigerend t.a.v. de sub 4 bedoelde factor, in die zin dat de mate der arbeidsinspanning wordt gesteld in de plaats van de stijging der arbeidsproductiviteit⁵⁾. En op de laatstgenoemde factor, die der vakbekwaamheid, is zeer sterk de nadruk komen te vallen, maar zij is bovendien belangrijk uitgebreid, nl. tot *alle* eisen, welke de uitoefening van de functie stelt, dus met inbegrip van inspanning, het verduren van onaangename omstandigheden en dergelijke.

Enige maanden geleden hebben alle bij de centrale

loonpolitiek betrokken organen zich in een nota duidelijk over dit laatste punt uitgesproken. Deze nota is getiteld: „Werkclassificatie als hulpmiddel bij de loonpolitiek”. De inhoud er van gaat dus veel verder dan haar titel zou doen vermoeden: zij spreekt niet alleen over het hulpmiddel der werkclassificatie, maar vooral ook over de loonpolitiek. „De Stichting van de Arbeid en het College van Rijksbemiddelaars”, zo wordt in dit rapport gezegd, „hebben het wenselijk geacht het... rapport te publiceren, waarin het begrip functieloon, zoals dit in de praktijk van de loonvorming is gegroeid, wordt uiteengezet, en voorts wordt aangegeven welke richtlijnen bij de bepaling daarvan worden gebruikt”. Dit functieloon nu wordt omschreven als het vaste loon, gedifferentieerd naar gelang van de eisen, die de normale uitoefening van de functie stelt. Deze eisen, die aan de betrokkene worden gesteld, worden als loonbepalende factor geheel op de voorgrond geplaatst. Alleen de wijze waarop de werknemer zijn functie vervult, wordt eveneens als een belangrijke factor aangemerkt. Daarmee worden alle andere loonbepalende factoren beschouwd als van zeer secundaire betekenis. Bovendien wordt aan het einde van de nota er voor gewaarschuwd, dat in zoverre bij de loonvorming met andere factoren rekening wordt gehouden, „de hierdoor ontstane afwijkingen van het functieloon, welke een tijdelijk karakter hebben, niet zullen blijven voortbestaan, wanneer de oorzaak er van is verdwenen”.

Bij het hierbedoelde streven, om vooral de eisen, die voor de vervulling van de functie worden gesteld, maatgevend te doen zijn voor de relatieve loonhoogte, wordt het van groot belang dat zo goed mogelijke gegevens beschikbaar zullen komen betreffende die eisen en betreffende de relatieve betekenis daarvan. Het is de techniek der werkclassificatie, die de verzameling dezer gegevens beoogt. Bovengenoemd rapport „Werkclassificatie als Hulpmiddel bij de Loonpolitiek”, waarnaar hier verder moge worden verwezen⁶⁾, geeft een kort en lezenswaardig overzicht van de bij deze techniek gevolgde werkwijze in het algemeen en van de Genormaliseerde Methode van Werkclassificatie in het bijzonder.

Deze Genormaliseerde Methode is sedert enige jaren ter beschikking van de deskundigen en is reeds veelvuldig toegepast; in November jl. is zij in druk verschenen als Voorlopige Norm 3000 en 3001 van de Hoofdc commissie voor de Normalisatie in Nederland.

De algemene beschikbaarheid dezer methode maakt het practisch mogelijk, relatief nauwkeurige en objectieve vergelijkende gegevens te verkrijgen met betrekking tot de inhoud van alle soorten functies.

Werkclassificatie een conjunctuurverschijnsel?

Uit het bovenstaande mag duidelijk zijn, dat deze methode een voor de huidige loonpolitiek onontbeerlijk gereedschap vormt, maar heeft de werkclassificatie nu ook blijvende betekenis? Of is het grote belang, dat aan deze techniek wordt gehecht, een tijdsverschijnsel en is te verwachten, dat zij t.z.t. weer tot een zeer bescheiden plaats zal terugvallen?

Zonder twijfel is de zeer snelle verbreiding van de toepassing der werkclassificatie in individuele ondernemingen en gehele bedrijfstakken sterk bevorderd door

¹⁾ Zie John T. Dunlop: „Productivity and the Wage Structure” in „Income, Employment and Public Policy”, No 3 1948;

Arthur M. Ross en William Goldner: „The interindustry wage structure” en Joseph W. Garbarino: „Interindustry wage structure variation” in „The quarterly journal of economics”, May 1950, no 2, vol. LXIV.

²⁾ Ross en Goldner wijzen daar met nadruk op.

³⁾ Ross en Goldner hebben in tegenstelling met Dunlop bij hun onderzoek betreffende de loonstructuur in de periode 1933-1946 geen verband tussen de relatieve hoogte van de loonkosten en de loonhoogte gevonden.

⁴⁾ Zie R. A. Lester: „Labor and Industrial Relations”, N.Y. 1951, blz. 56 en 57.

⁵⁾ In de bij het C.O.P. verschenen brochure „Prestatiebeloning” is ten deze door de Stichting van de Arbeid duidelijk stelling genomen.

⁶⁾ Het rapport is verkrijgbaar bij de Stichting van de Arbeid, Javastraat 2 b, 's-Gravenhage.

de eisen, die de bestrijding van inflatie en negatieve handelsbalans gedurende de afgelopen jaren aan de loonvorming stelden; in het algemeen gesproken wenste het College van Rijksbemiddelaars slechts tegemoet te komen aan verlangens tot loonsverhoging, voor zover met behulp van werkclassificatie en/of prestatiemeting kon worden aangetoond, dat de inhoud der functies, resp. de quantitative prestaties dit rechtvaardigden.

Wil dat nu zeggen, dat de werkclassificatie slechts ten gevolge van de na-oorlogse omstandigheden zo belangrijk is geworden en dat hier derhalve sprake is van een verschijnsel met sterk conjunctureel karakter? Ik meen van niet.

De sterke arbeidssplitsing, de grotere omvang der ondernemingen en vooral het overleg tussen vertegenwoordigers der werkgevers en werknemers resulterend in bedrijfstaksgewijze en landelijke overeenkomsten met betrekking tot de lonen — het zijn alle ontwikkelingen, die de behoefte doen groeien aan maatstaven ter beoordeling van de loonverhoudingen.

Geheel afgezien van de huidige centrale bemoeienis met de loonvorming is de huidige situatie zo, dat ten gevolge van de ontwikkeling in de sociale verhoudingen de werkgevers niet meer, zoals vroeger, in feite de lonen van geval tot geval eenzijdig kunnen vaststellen en dat eenmaal toegekende lonen, ook al blijken zij relatief te hoog te zijn, niet meer zo gemakkelijk te corrigeren zijn. Een op „trial and error” berustend en op de behoeften op korte termijn gericht loonbeleid in de ondernemingen zou daarom niet houdbaar meer zijn. In de ondernemingen zal dan ook de behoefte blijven bestaan aan de gegevens, welke door middel van werkclassificatie kunnen worden verkregen, zowel met betrekking tot de interne loonstructuur als ter verkrijging van een inzicht in de verhouding van het loonniveau in eigen onderneming en dat bij naburige bedrijven in het algemeen en bij de verwante bedrijven in het bijzonder.

Het is uiteraard denkbaar, dat de loonvorming in de toekomst op geheel andere wijze zal plaatsvinden dan thans, doch men kan redelijkerwijs niet veronderstellen, dat dan niet beide partijen der arbeidsovereenkomst zich bij de tot stand koming daarvan zouden doen gelden. Wanneer nu bij een geheel op vrije onderhandeling gebaseerd stelsel een verschil bestaat tussen vraagprijs en aanbodprijs, zullen de gegevens, die uit toepassing van werkclassificatie voortvloeien, de onderhandelingspositie van de ene partij of die van de andere partij zeer versterken. Men mag daarom wel verwachten, dat altijd een van beide partijen een beroep zal doen op de werkclassificatie.

Het gevaar van verstarring.

Hierboven werd reeds vermeld, dat de verstarring, die gelegen was in de bevrozing van de bestaande loonverhoudingen, kon worden doorbroken door de lonen met behulp van werkclassificatie af te stemmen op de inhoud van de functies.

Bij de verdere ontwikkeling van de werkclassificatie en de research op dit terrein zal er nu voor gewaakt moeten worden, dat de werkclassificatie niet een nieuwe vorm van verstarring te weeg zal brengen. De werkclassificatie is in zekere zin ook op de bestaande verhoudingen afgestemd. Zij is nl. in principe opgebouwd met het oog op de algemene behoeften van een goede arbeidsvoorziening op lange termijn gezien; de meest bruikbare bijdrage tot de kennis daarvan vormen vooralsnog de in den lande bestaande loonverhoudingen, voor zover die als redelijk en doelmatig kunnen worden beschouwd.

Wanneer nu de lonen op grote schaal worden gebaseerd op werkclassificatie, zal dat uiteraard nooit betekenen, dat de lonen zonder meer mechanisch aan deze uitkomsten worden gekoppeld. In de eerste plaats zijn er nog andere factoren, die bij de loonverhouding een rol spelen, maar bovendien zal er in de praktijk in het algemeen niet meer dan een globaal en soepel verband bestaan. Nu is het van de grootste betekenis, dat nauwlettend aandacht zal worden besteed aan de afwijkingen der feitelijke lonen van die, welke zouden resulteren uit een zeer nauwkeurige afstemming op de resultaten van de werkclassificatie. Want in deze afwijkingen zullen naast de werking van andere loonbepalende factoren, de tendenties te vinden zijn, die aanleiding zullen moeten geven tot geleidelijke aanpassing van de methode van werkclassificatie aan gewijzigde behoeften van een goede arbeidsvoorziening.

De ontwerpers der methode zien een en ander als een zeer langzaam verloopend proces, doch daarom van niet minder belang. Het is in verband hiermee van grote betekenis, dat uit een op hun verzoek door het C.B.S. reeds enkele jaren geleden op beperkte schaal gehouden enquête is gebleken, dat het bij de huidige ontwikkeling van de techniek der werkclassificatie zeer wel mogelijk zal zijn, de loonstatistiek mede te baseren op de uitkomsten van de toepassing daarvan.

Langs deze weg zullen de gegevens kunnen worden verkregen voor de research, die moet worden verricht, opdat op den duur zich niet het alternatief zal voordoen, dat of een zeer bedenkelijke verstarring zal ontstaan door de invloed van een onwrikbare werkclassificatie, of ten gevolge van een verouderd raken van de methode moet worden teruggekeerd tot primitievere methoden van loonvaststelling met alle maatschappelijke gevolgen van dien.

Wassenaar.

Jhr Mr R. A. Th. GEVERS DEYNOOT.

Economische en monetaire wereldproblemen

(1933-1953)

Men schrijft ons:

Over enige maanden is het precies twintig jaar geleden, dat de Economische en Monetaire Wereldconferentie te Londen mislukte. Het doel van deze conferentie was herstel van de economische en monetaire eenheid in de wereld. Op economisch gebied zou de conferentie trachten te komen tot afschaffing van alle hinderlijke handelsbelemmeringen, op monetair gebied tot herstel van een internationaal monetair systeem gebaseerd op vrij in-

wisselbare valuta's tegen stabiele koersen. Het beste middel daarvoor zou zijn de gouden standaard. Twintig jaar later staat de wereld opnieuw voor precies hetzelfde probleem, nl. terugkeer tot een volledig multilateraal handels- en betalingsverkeer.

Verschillen tussen deze perioden.

Het spreekt vanzelf, dat er allerlei verschillen zijn tussen beide tijdstippen. De fundamentele dingen zijn echter

niet veranderd. Laten we eerst ons beperken tot de verschillen. In 1933 was de kwestie van het herstel van de gouden standaard nog urgent, thans niet meer. Daarentegen had Amerika toen juist de aankooprijzen van goud verhoogd. Thans is er een aandrang van verschillende andere landen op de Verenigde Staten om opnieuw de aankooprijzen van goud te verhogen. De kans daarop is uitgesloten. Het goud speelt echter een zeer belangrijke rol in het internationale betalingsverkeer van het sterlinggebied. Door de dalende goederenprijzen en de stijgende goudprijs kon het Britse dollartekort in het midden van de dertiger jaren gedekt worden door een groter overschot van het overzeese sterlinggebied; de uitvoer van nieuw geproduceerd goud was in de jaren 1934-1938 bijna even groot als dit overschot. De monetaire situatie van het sterlinggebied zou zonder twijfel op het ogenblik gunstiger zijn, indien de koopkracht van het goud in deze twintig jaren stabiel was gebleven. De dollargap kan echter niet uitsluitend uit deze oorzaak worden verklaard. Dit vraagstuk is veel ingewikkelder.

In 1933 streefde de wereld naar herstel van stabiele valuta's (het pond sterling was fluctuerend en de dollar was van April 1933 tot Januari 1934 van de gouden standaard af). Thans is er een streven — niet algemeen — naar fluctuerende wisselkoersen. Men beschouwt vele stabiele wisselkoersen thans als kunstmatige koersen, die in sommige gevallen ver afstaan van de reële wisselkoersen. De positie van de dollar was toen zwakker, die van het pond sterling sterker dan nu. De Westeuropese landen waren in 1933 monetair gezien zo sterk, dat zij een „goudblok” konden vormen om hun overgewaardeerde valuta's te beschermen door middel van aanzienlijke handelsbelemmeringen en ten koste van een grote werkloosheid. Thans worstelt Europa met structurele problemen, waarvan de dollargap een gevolg is. Tot de structurele veranderingen behoren o.a. de verminderde betekenis van de inkomsten uit buitenlandse beleggingen en de ongunstige ruilvoet sedert de oorlog. Dit laatste, nl. de gestegen prijzen van grondstoffen t.o.v. fabriekaten, is een andere oorzaak van de dollargap. In de dertiger jaren was juist het omgekeerde het geval.

De economisch onderontwikkelde landen verkeerden toen ten gevolge van lage prijzen van grondstoffen en sterk gedaalde export in een depressie, thans in vele gevallen in een hoogconjunctuur, gepaard gaande met inflatie. In de meeste landen is dit een gevolg van een onevenwichtige economische expansie. In beide gevallen is er dus een aanzienlijk verschil. Europa worstelde toen in veel mindere mate dan thans met een structureel probleem. De economisch onderontwikkelde landen daarentegen, wier volkshuishoudingen toen afhankelijk waren van de fluctuerende conjunctuur in de grote industrielanden worden, zolang het hoge niveau van werkgelegenheid in de Verenigde Staten aanhoudt, niet langer door dit probleem verontrust. Daarom hebben zij thans de oplossing van haar moeilijkheden veel meer dan vroeger in eigen hand.

Dit geldt slechts in betrekkelijke mate voor verschillende landen in Azië. De moeilijkheden aldaar hebben er toe geleid, dat de waarde van de uitvoer van dit werelddeel naar de Verenigde Staten in relatieve zin aanzienlijk is afgenomen. Voor een deel is dit aan structurele factoren toe te schrijven. Belangrijk is verder, dat de mogelijkheden van West-Europa om via het Aziatisch-Amerikaanse driehoeksverkeer dollars te verkrijgen, zeer aanzienlijk zijn verminderd.

Ten slotte kan nog op een ander belangrijk verschil

worden gewezen. De Verenigde Staten bevonden zich in het begin der dertiger jaren in een grote depressie, thans in een hoogconjunctuur. Het belang van de Verenigde Staten als invoerland is echter nog toegenomen. Daar elke recessie een belangrijke terugslag op de invoer heeft, is handhaving van hoge werkgelegenheid in dit land een wereldbelang. Een rapport van de United Nations¹⁾ heeft berekend, dat een Amerikaanse recessie van de omvang van die van 1937/38, toen de werkgelegenheid met 4 pCt en de invoer met 36 pCt daalde, op het ogenblik het dollarinkomen van de niet-Amerikaanse wereld met \$ 10 miljard zou verlagen. Alhoewel op het uitbreken van een depressie weinig kans bestaat — dat is ook een verschil met de dertiger jaren — behoort een recessie van bovengenoemde omvang toch zeker tot de mogelijkheden. Dit feit heeft tweëerlei betekenis. In de eerste plaats is de afhankelijkheid van de wereld van de conjunctuur in de Verenigde Staten groter dan vroeger. En tevens is het huidige hoge niveau van de economische activiteit in dit land een gunstig tijdstip voor oplossing van de uiterst gecompliceerde wereldproblemen. Dit is ook een belangrijk verschil met twintig jaar geleden, toen President Roosevelt de nationale belangen liet prevaleren boven de internationale.

Overeenkomsten.

Ondanks het feit, dat er verschillen — meer dan hierboven opgesomd — zijn tussen het verleden en het heden, zijn er ook voldoende overeenkomsten, welke een historische beschouwing rechtvaardigen. Allereerst moge één belangrijke fundamentele overeenkomst — uiterlijk lijkt het meer op een verschil — worden genoemd. De wereld bevond zich in 1933 in een depressieperiode met hevige deflatie. De gevolgen waren enorme werkloosheid en lage prijzen voor grondstoffen en voedingsmiddelen. Thans bevindt de wereld zich in een „full employment” toestand met een vrij algemene inflatie, geringe werkloosheid en betrekkelijk hoge prijzen. Hoewel de oorzaken voor een belangrijk deel verschillen, is de fundamentele overeenkomst, dat beide perioden zich, afgezien van Noord-Amerika, kenmerken door instabiliteit. In beide perioden was het streven gericht op het herstel van een monetair evenwicht.

Het bezoek, dat de Engelse Ministers deze week aan Washington brengen, beoogt bespreking van problemen van wereldwijde strekking. Uiterlijk heeft het weinig overeenkomst met een wereldconferentie, in wezen is het daarmede gelijk te stellen. Het verschil is, dat het niet een aaneengesloten reeks van besprekingen is en dat niet alle partijen tegelijk verschijnen. Het doet meer denken aan een spel, waarvan het eerste bedrijf in November in Londen speelde op de vergadering van de landen van het Commonwealth. De besluiten, die daar genomen zijn, kunnen voor een belangrijk deel alleen worden uitgevoerd met hulp van de Verenigde Staten. Het tweede bedrijf, dat deze week in Washington speelt, zal, zoals nog nader zal blijken, een voortzetting van de internationale besprekingen zijn.

Zoals gezegd gaat het nu evenals in 1933 in hoofdzaak om herstel van een vrij multilateraal handels- en betalingsverkeer in de wereld. Twee belangrijke voorwaarden daarvoor waren in 1933, en zijn ook thans nog, een vermindering van de protectionistische politiek van de Verenigde Staten en een versterking van de externe monetaire

¹⁾ Measures for International Economic Stability (1951).

positie van Engeland. Dit artikel beperkt zich tot het laatstgenoemde probleem. De zwakke externe monetaire positie van Engeland uitte zich in de dertiger jaren in een fluctuerende koers van het pond sterling, die een belemmering vormde voor de groei van de wereldhandel, in de na-oorlogse periode in voortdurende crises van het pond sterling.

Herhaalde pond sterling-crisis.

Vraagt men zich af, of er in wezen veel verschil is tussen de crises van het pond sterling in de dertiger en de na-oorlogse jaren, dan komt men tot de conclusie, dat dit niet het geval is. De crises van het pond sterling waren in beide gevallen fundamenteel van interne aard. De overwaardering van het pond sterling na het herstel van de gouden standaard in 1925 leidde tot een depressie in de exportindustrieën. De hoogconjunctuur in de twintiger jaren heeft in die tijd niet tot een aanzienlijke verbetering van Englands handel kunnen leiden. Het opgeven van de gouden standaard in 1931 en de daarop gevolgde daling van het pond in de dertiger jaren hebben Englands positie op de wereldmarkt niet kunnen verbeteren. Het fundamentele probleem van de onvoldoende concurrentiekracht van de exportindustrieën is blijven bestaan.

Dit probleem wordt zeer duidelijk gesteld in een zo juist verschenen Amerikaans rapport²⁾. Englands voornaamste economische problemen, aldus dit rapport, zijn aanhoudende inflatie en het onvermogen de productie voldoende uit te breiden, vooral in de exportindustrieën. Om deze redenen kan Engeland niet regelmatig de kosten dragen van een leidende militaire rol in de NATO, zijn positie handhaven in het Commonwealth, de stijgende verwachtingen van het Britse volk bevredigen en zijn betalingsbalans in evenwicht brengen. Drie keren sinds het einde van de oorlog — in 1947, 1949 en 1951 — heeft Engeland vlak voor een financieel onheil gestaan. Elke crisis is zij te boven gekomen door verscherping van de controles, door devaluatie (in 1949) en door toenemende Amerikaanse steun. De oorzaken van de terugkerende crises blijven bestaan. De Amerikaanse politiek t.o.v. Engeland is tot dusverre gebaseerd op de veronderstelling, dat Englands economische moeilijkheden een *tijdelijk* gevolg van de oorlog waren. Nu dit niet het geval blijkt te zijn, is er in de Verenigde Staten een neiging zich af te vragen, of steun niet de noodzakelijke aanpassingen verhindert. In Engeland is er een toenemende neiging tot onderschatting van het Russische gevaar en tot verdere verlaging van de militaire uitgaven.

Het rapport dat op de grote gevaren van een dergelijke houding in beide landen wijst, komt daarom met een nieuwe benadering van het economische probleem van Engeland. De noodzakelijke maatregelen zullen moeilijke politieke veranderingen in de Verenigde Staten alsmede in Engeland en het Commonwealth vereisen. Engeland zal een stijging van zijn consumptie moeten aanvaarden, die verenigbaar is met zijn huidige middelen en toekomstige solvabiliteit en met zijn verantwoordelijkheid in het Commonwealth, het Anglo-American partnership en de NATO. Indien Regering en volk een dergelijk programma nu willen aanvaarden, dan moeten de Verenigde Staten bereid zijn voor een bepaalde periode een groter aandeel in de kosten van defensie van de vrije wereld te dragen. Daarnaast moet Engeland meer exporteren. Daarvoor is een herziening van de Amerikaanse protectionistische politiek nodig. De toenemende buitenlandse

concurrentie op de Amerikaanse markt raakt binnenlandse economische en politieke problemen. Het rapport gebruikt het in- en uitvoerargument om de voordelen voor de Amerikanen van een dergelijke politiek in het licht te stellen. Toenemende uitvoer van fabriekaten, die slechts uit kleine fractie ($\frac{1}{2}$ pCt) van het binnenlands verbruik uitmaken kan bij een stijgend nationaal inkomen met betrekkelijk weinig een stijgend geabsorbeerd worden.

Het rapport beveelt terugkeer naar volledige convertibiliteit aan. Daarvoor is echter nodig vermindering van het dollartekort en het „earmarken” voor doeleinden van economische ontwikkeling van een groot deel van de sterlingsaldi welke uit de oorlog stammen. Of een aanpassing van de dollar-pondenkoers wenselijk is, kan pas beslist worden in het licht van het succes van de andere genoemde maatregelen. De vraag, of oprichting van een stabilisatiefonds gewenst is moet wachten totdat maatregelen zijn genomen, welke de druk op de betalingsbalans tussen het sterlinggebied en de Verenigde Staten zullen verlichten. Het is ook mogelijk, dat de oplossing ligt in een reorganisatie en versterking van het Internationale Monetaire Fonds.

Over het Commonwealth merkt het rapport op, dat de huidige arrangementen voor economische coördinatie onvoldoende zijn. Er moet een middel gevonden worden om duidelijker de wederzijdse verplichtingen van de sterlingblok-leden te definiëren met betrekking tot anti-inflatiepolitiek, handelspolitiek, particuliere internationale kapitaalbewegingen binnen het sterlinggebied, trekkingen op de gemeenschappelijke dollarvoorraad en handhaving van een algemeen evenwicht in de betalingsbalans.

Al deze maatregelen zijn niet voldoende om de diep-gewortelde structurele oorzaken van de zwakte van Englands internationale economische positie te overwinnen. Deze oorzaken kunnen slechts langzaam veranderd worden. De sleutel tot oplossing van het Engelse economische probleem op lange termijn is versnelde groei van de productie en productiviteit. Het rapport wijst ten slotte op de noodzaak van groter initiatief van werkgevers en werknemers ten opzichte van technologische vernieuwingen en verhoogde arbeidsproductiviteit; verder op herziening van de belastingpolitiek.

Dilemma's.

Dit rapport, dat hier in het kort is weergegeven, is om verschillende redenen van groot belang. In de eerste plaats is het niet een geschrift van „ivoren toren” economisten, maar van zakenlieden, die met concrete voorstellen komen. Deze voorstellen zijn niet eenzijdig. Men kan van mening verschillen, of een dergelijk programma politiek moeilijker is door te voeren in het ene dan in het andere land. Een vergroting van de steun aan Engeland en herziening van de tariefpolitiek is voor de huidige Amerikaanse Administratie bijna een Herculestaak: Ook van Engeland worden terecht zware offers gevraagd. Dit land moet o.a. een einde maken aan de inflatie, het vrije prijsmechanisme herstelt en de overheidsinvesteringen verminderen ten gunste van de particuliere investeringen. Dergelijke maatregelen komen vanzelfsprekend in conflict met de „full employment” en sociale politiek. Dit dilemma moet worden opgelost, indien de wereld tot een gezonde samenwerking op internationaal economisch en monetair gebied wil komen.

Het is zeker niet toevallig, dat dit rapport verschijnt op het moment, dat de Engelse Ministers in de Ver-

²⁾ „Britain's economic problem and its meaning for America”, uitgegeven door Committee for Economic Development. (New York, Maart. 1953).

enigste Staten aankomen en bepaalde wensen kenbaar zullen maken. Daarom is het van zo groot belang, dat door gezaghebbende Amerikanen gewezen wordt op de fundamentele oorzaken van de slepende onevenwichtigheid in Englands internationale economische en monetaire positie. Er kan niet genoeg op gewezen worden, dat de fundamentele moeilijkheden van Engeland niet alleen uit de tweede wereldoorlog voortvloeien. Immers, bepaalde na-oorlogse factoren, o.a. de ongunstige ruilvoet van Engeland — dit punt wordt in het rapport niet genoemd — treffen ook landen als Nederland en Duitsland. De na-oorlogse problemen van Engeland zijn zeker niet zwaarder (geweest) dan die van genoemde landen welke er ten koste van grote offers eveneens in geslaagd zijn het evenwicht in hun betalingsbalans te herstellen. Geen van deze landen kan er uit zichzelf in slagen terug te keren tot volledige convertibiliteit. Het sterlingblok is helaas thans voor Nederland (en andere landen) een al te toepasselijke naam, want het blokkeert ons land en andere landen de weg tot het bereiken van een multilateraal handels- en betalingsverkeer. Daarom is het Engelse probleem een wereldprobleem. Daarom ook is de huidige situatie te vergelijken met de situatie aan de vooravond van de wereldconferentie van 1933.

Thans staan de Verenigde Staten en Engeland opnieuw voor beslissingen van wereldomvattende betekenis. Al mogen de *uiterlijke* kentekenen dan niet zo tot de wereld spreken als een wereldconferentie twintig jaar geleden, toch zal het resultaat van deze besprekingen van groter belang zijn. Thans staan de economische en monetaire problemen in onmiddellijk verband met de dreigende politieke situatie in de wereld. Dat was twintig jaren geleden — helaas zoals achteraf geconstateerd kan worden — niet het geval. Op dat moment was de eerste schaduw van de tweede wereldoorlog — Hitler was enkele maanden tevoren aan de macht gekomen — weliswaar reeds geworpen, maar er werd geen rekening mee gehouden. Het op elkaar afstemmen van de economische en internationaal politieke problemen vergroot nog het aantal dilemma's.

Het zo juist genoemde rapport wijst op de voorwaarden, welke vervuld moeten worden om tot een vrijere wereldhandel te komen. Het spreekt alleen over terugkeer tot convertibiliteit, zonder op dit vraagstuk verder in te

gaan. Daarmede wordt echter één van de moeilijke punten in de internationale samenwerking genegeerd. Engeland kan moeilijk ineens tot volledige convertibiliteit terugkeren. De mislukking van een dergelijke poging in 1947 ligt nog vers in het geheugen. Geleidelijke terugkeer tot convertibiliteit in een vorm zoals de Engelsen blijkbaar beogen, zou echter een groot nadeel voor West-Europa betekenen³⁾. Het is niet te verwachten, dat de Amerikanen, juist om de politieke gevolgen die dit zou hebben, zullen meegaan met een voorstel, dat een slag aan de Europese economische en monetaire samenwerking zou toebrengen. Een dergelijk plan kan nooit een gezonde oplossing van de wereldproblemen vormen⁴⁾. Dit is vooral een dilemma voor de Amerikanen.

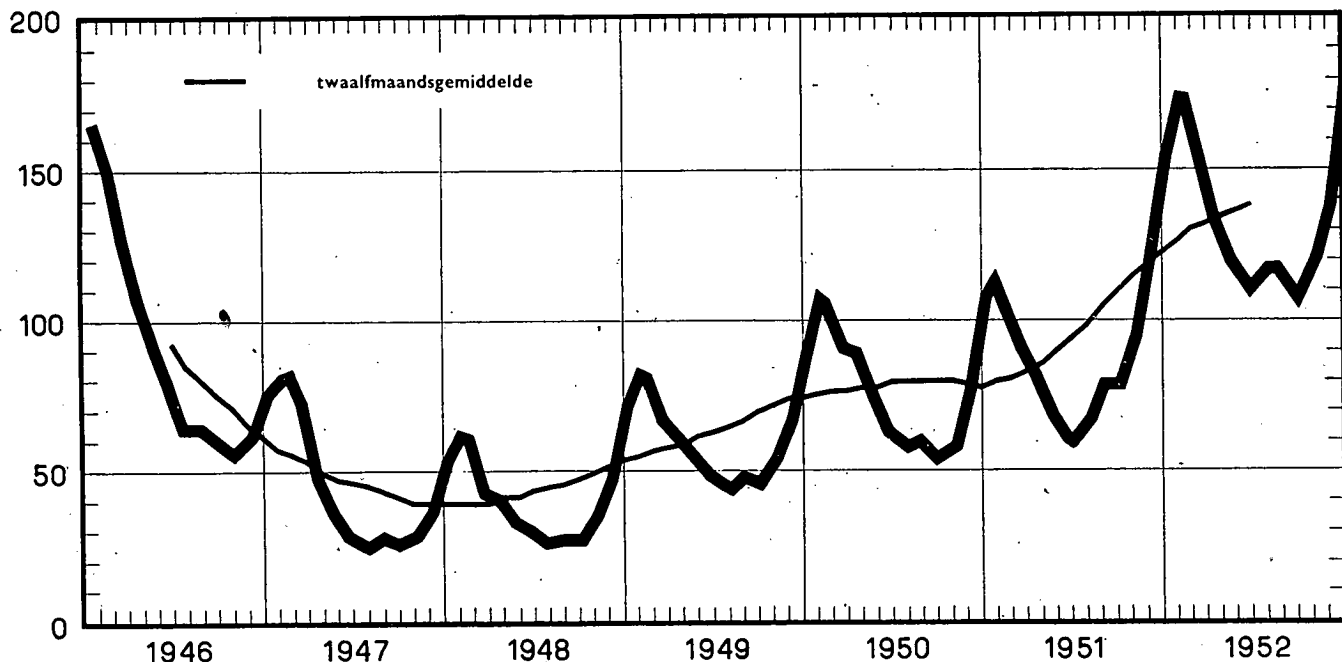
Bij vergelijking van de wereldsituatie in 1933 en 1953 is er nog een belangrijke overeenkomst, die wij vonden toen wij het hoofdstuk over de Londense wereldconferentie van 1933 in het voortreffelijke boek van Dr J. W. Beyen (*Money in a mealstrom*) overlezen. Dr Beyen schrijft over deze conferentie: „The Conference came at least a year too early for the United States”. De huidige besprekingen komen eveneens voor de Amerikanen te vroeg omdat de nieuwe Administratie, evenals de Administratie onder President Roosevelt in 1933, nog te kort aan het bewind is om zich een oordeel te kunnen vormen over deze zeer ingewikkelde wereldproblemen. De Engelsen daarentegen hebben haast, o.a. omdat de uitvoering van de besluiten van de vergadering van de Commonwealth-landen en de terugkeer tot convertibiliteit afhankelijk zijn van de steun en politiek van de Verenigde Staten. Dit is een ander dilemma voor de Engelsen.

In het begin zijn de besprekingen van de laatste maanden vergeleken met een spel in bedrijven, waarvan het tweede de komende dagen in Washington zal spelen. Het is vrijwel zeker, dat in deze besprekingen geen belangrijke besluiten zullen worden genomen. Op het ogenblik is niet bekend waar en wanneer het derde bedrijf zal spelen. Noch minder of het een treurspel, zoals in 1933 — er zijn schrijvers die de tweede wereldoorlog toeschrijven aan de mislukking van deze conferentie — of een blijspel zal worden.

³⁾ Zie in dit verband de uitstekende rede van Prof. S. Posthuma over het vraagstuk van de convertibiliteit (N.R.C. van 12 Februari 1953).

⁴⁾ Gelukkig heeft daarop „The Economist” van 28 Februari jl. gewezen.

Totaal aantal geheel werklozen in Nederland (in duizendtallen)

Structuurverandering in de vlasnijverheid

Wie in de Algemene Industrie Statistiek van het Centraal Bureau voor de Statistiek gegevens zoekt over de vlasnijverheid zal dit tevergeefs doen; deze bedrijfstak komt daarin niet voor. Niettemin is de vlasbewerking een volslagen industrie, niet minder dan de beetwortel-suikerindustrie of de zuivelindustrie; de vlasserij telt thans bijna 5.000 werknemers, die in deze nijverheid een volledige dagtaak vinden.

De grote uitbreiding van de capaciteit van de Nederlandse vlasserij heeft in de laatste jaren plaats gehad, tezamen met een aanzienlijke vergroting van het vlasareaal, hetgeen moge blijken uit onderstaande cijfers:

Jaar	Areaal in ha	Aantal rootbakken	Aantal zwingelturbines
1936/1940 (gemiddeld)	19.000		
1950	17.800	280	74
1951	29.900	340	80
1952	33.200	385	86

(C.B.S. en Ned. Fed. van Vlassersver.)

Ten gevolge van de watersnood is de ogenblikkelijke betekenis van deze cijfers uiteraard geringer geworden. De omvang van de schade aan de vlasnijverheid is nog niet bekend, doch een voorlopig onderzoek heeft aangetoond, dat men zich daarvan, althans met betrekking tot de bedrijfsuitrusting, geen al te grote voorstelling moet maken. Ongeveer 30 tot 35, meest middelgrote, bedrijven, tezamen ongeveer 25 pCt van de bewerkingscapaciteit vertegenwoordigend, zouden overstromd zijn geweest, doch dit betekent nog geenszins, dat deze capaciteit verloren is gegaan. Men koestert de gerechtvaardigde verwachting, dat in enkele maanden tijds de schade weer voor het grootste deel hersteld zal zijn. Weliswaar heeft de vlasserij op Schouwen-Duiveland ernstig geleden, doch deze vormde slechts een bescheiden gedeelte van het totaal; de meeste Brabantse bedrijven hebben weinig of geen schade aan hun bedrijfsuitrusting. Het verlies aan voorraden grondstoffen en halffabrikaten is evenwel zeer groot.

In het algemeen blijven de bovenstaande cijfers zeer bruikbaar voor het hiernavolgende betoog; indien ten gevolge van de watersnood in de vlasserij onherstelbare verliezen zijn geleden, zijn deze toch, naar men aanneemt, niet zo groot, dat het totale beeld daardoor zal veranderen.

De grote uitbreiding van het vlasareaal heeft zonder twijfel mede plaats gehad uit speculatieve overwegingen; de vasprijzen zijn zeer hoog geweest, doch nu deze op een veel lager peil zijn gekomen, is inkrimping van het areaal zeer waarschijnlijk. Het is daarom gewenst de beschikbare bewerkingscapaciteit kritisch te analyseren, uitgaande van een normaal te achten areaal. Daarbij is tevens van belang na te gaan in hoeverre de bestaande apparatuur eventueel knelpunten vertoont, waarin dient te worden voorzien, mede teneinde in de overige geleidingen van de bedrijfskolom een betere bezettingsgraad te bereiken.

Een kritische analyse van de aanwezige capaciteit is ook daarom van betekenis, daar de vlasserij een zeer gezocht industrialisatie-object blijkt te zijn voor plattelandsgemeenten. Indien uitbreidingen zouden moeten plaats hebben, is het noodzakelijk zich te bezinnen op de technisch-economische problemen, die daarbij rijzen.

Deze op zichzelf gezien reeds zeer belangwekkende

vraagstukken worden nog gecompliceerd, indien men rekening houdt met de te verwachten ingrijpende structuurverandering, die van grote betekenis zal blijken te zijn voor de samenstelling van het technische apparaat en de externe organisatie van de bedrijfstak.

Alvorens evenwel op de problemen van de vlasbewerking in te gaan is het noodzakelijk enige opmerkingen te maken over de techniek van deze bedrijfstak.

Het strovlas bestaat uit een houtachtige stengel, waarin spinbare vezels voorkomen, omgeven door een laag pectine. Men dient, alvorens de vezel te kunnen spinnen, deze los te maken van de stengel en de pectine. Dit geschiedt in enkele opvolgende bewerkingen.

Na de oogst worden op de boerderij de stengels en de zaadbollen gescheiden. Deze bewerking duidt men aan met „repelen”. De zaadbollen — het lijnzaad — hebben waarde als grondstof voor de olieslagerijen en als zaai-goed. Na het repelen worden de stengels geroot, een bewerking, waarbij de pectine wordt afgebroken. In vroeger tijd gebeurde dit in sloten of in de open lucht, waarbij men gebruik maakte van de natuurlijke bacteriën-werking. Tegenwoordig komt het slootrotten niet meer voor, terwijl het dauwrotten in de open lucht nog slechts geschiedt met een zeer bescheiden deel van de vlassoogst, in het bijzonder met de mindere kwaliteiten. Het bezwaar van deze rootprocédé's is, dat men het beloop niet in de hand heeft, hetgeen wel het geval is bij de warmwaterrotting, die plaats heeft in grote betonnen bakken, desgewenst onder toevoeging van bacteriën. Deze methode is de thans meest toegepaste. Men heeft proeven genomen met chemische rotting, doch deze bleken alle in de praktijk te duur. Wellicht, dat de nieuwere technieken de praktische voorwaarden voor chemische rotting veranderen.

Na het rootproces wordt het vlas gedroogd, hetzij op droogvelden, hetzij in een kunstmatige drooginrichting, waarna de houten stengeldelen verwijderd kunnen worden in zogenaamde zwingelturbines. Het vlaslint, dat overblijft, wordt nog „gehekeld”, waarbij de korte vezels door een soort kammen van de lange vezels worden gescheiden. De lange vezels zijn geschikt om gesponnen te worden tot linnen garens of getwijnd tot touw, de korte worden onder andere gebruikt als pakkingmateriaal voor loodgieterswerk.

De geschiedenis van de vlasbewerking is op zichzelf reeds zeer boeiend, doch moet in het raam van dit artikel helaas onbesproken blijven. Slechts zij opgemerkt, dat de vlasbewerking zeer oud is; zij was reeds hier te lande bekend aan het begin onzer jaartelling. De vlasserij geraakte, na een grote bloei, in de achttiende eeuw geleidelijk in verval. De vlasverbouw werd weliswaar nog steeds bedreven, doch veelal meer voor het lijnzaad dan terwille van het lint. Het strovlas vond zijn weg naar België, in Nederland betekende de vlasserij in het begin van onze eeuw niet veel meer. Ook het vlasareaal was sterk ingekrompen.

Dit duurde tot 1920. Dat jaar bracht een uitstekende vlassoogst met goede lintprijzen, doch de omvang van de vlasserij schoot tekort, terwijl het door de eerste wereldoorlog gehavende België evenmin in staat was de oogst te verwerken. Hierdoor herleefde in Nederland de belangstelling voor de vlasbewerking, hetgeen bijvoorbeeld moge blijken uit het feit, dat in die tijd de Coöperatieve Vlasfabriek „Dinteloord” werd opgericht. In de dertiger jaren nam — onder invloed van de regeringssteun —

tevens de vlasverbouw sterk toe, terwijl in de jaren van de tweede wereldoorlog en daarna de vraag naar linnen belangrijk steeg, waardoor de vlasserij een zeer lonend bedrijf werd en een aanzienlijke uitbreiding onderging. Inmiddels bedraagt het areaal ruim 33.000 ha. De capaciteit van de vlasserij is hiervoor niet toereikend en grote hoeveelheden strovlas worden uitgevoerd. De grote toeneming van dit areaal is vooral het gevolg van de gunstige lintprijzen in de afgelopen jaren; bij de bepaling van de gewenste capaciteit van de vlasserij rekene men met een normaal areaal van ongeveer 20.000 ha, waarvan men ongeveer 100.000 ton gerepeld strovlas kan oogsten.

Ter verwerking hiervan beschikt men over 385 rootbakken met elk een capaciteit van 5 ton gerepeld strovlas per rootbeurt. Indien men niet beschikt over een kunstmatige drooginrichting is het mogelijk 30 tot 40 rotningen per bak per jaar te verrichten. Rekening houdende met enige reservecapaciteit ten gevolge van een groter aantal rootbeurten in bedrijven, waarin men wel over een drooginrichting beschikt en tevens met een bescheiden omvang van dauwroot, kan men het rootvermogen ramen op ongeveer 70.000 tot 75.000 ton gerepeld vlas per jaar. In verhouding tot een normaal areaal is deze capaciteit zeker 35 tot 40 pCt geringer dan wenselijk ware.

De zwingelcapaciteit van 86 turbines met een uurvermogen van 90 kg lint kan men bij 2.000 uren per jaar ramen op ongeveer 15.500 ton lint per jaar, hetgeen gelijk staat met ongeveer 97.000 ton gerepeld strovlas per jaar. Hierbij bedenke men wel, dat door de gevolgde root- en droogtechniek een bezetting van 2.000 uur per jaar van de zwingelturbines niet bereikbaar is. Afgezien nog hiervan blijkt duidelijk, dat ook verdere uitbreiding van het zwingelvermogen alleszins gerechtvaardigd is.

De vergroting van de bewerkingscapaciteit heeft evenwel nog veel plaats door vestiging van nieuwe bedrijven, die een bedrijfsgrootte hebben, die op den duur niet rendabel zal blijken, in verband met de voortschrijding van de droogtechniek. Het drogen van het gerote vlas geschiedt thans nog voor het grootste gedeelte op zogenaamde droogweiden, waarbij men zeer afhankelijk is van de weersgesteldheid. Dit kan zeer nadelig zijn voor de kwaliteit van het gedroogde vlas, terwijl de omstandigheid, dat het drogen slechts gedurende enkele maanden van het jaar mogelijk is, de regelmatige bezetting van de roterij — en met name ook het aantal rootbeurten per jaar — ongunstig beïnvloedt. Ook de ongunstige bezettingsgraad van de zwingelturbines vindt hierin zijn oorzaak.

De kunstmatige droging heeft deze tekortkomingen niet. Vooralsnog is dit procédé nog niet zover ontwikkeld, dat men op grote schaal hiertoe zal overgaan, doch het is vrijwel zeker, dat de ontwikkeling in deze richting gaat. Rendabele exploitatie van een kunstmatige drooginrichting is echter slechts mogelijk, indien deze aansluit op een roterij van een niet te gering vermogen. Ruwweg kan men de minimaal vereiste capaciteit van een roterij, gekoppeld aan een kunstmatige drooginrichting, op 12 bakken stellen. Vele van de bestaande en van de nieuw ingerichte roterijen hebben dit vermogen niet. Het is daarom zeer gewenst, dat bij de uitbreiding van de rootcapaciteit hieraan de nodige aandacht wordt besteed. Een grotere concentratie van de vlasbewerking zal welhaast niet te vermijden zijn, zij het dan, dat kleine bedrijven door onjuiste rentabiliteitsberekening nog lang een misplaatste schijn van bestaansrecht kunnen ophouden.

Deze concentratie zal zich, behalve door vorming van

grotere bedrijfseenheden, tevens voltrekken door integratie. De capaciteit van 1 turbine komt overeen met die van 5 à 6 rootbakken; indien de bedrijfsgrootte van een roterij tenminste 12 bakken bedraagt, staat technisch-economisch niets meer de integratie roten — drogen — zwingelen in de weg. In een bepaald geval is deze integratie nu reeds uitgebreid met het spinnen. Dit heeft uiteindelijk alleen zin, indien men een welhaast volledig assortiment van garenummers kan vervaardigen; is dit niet het geval, dan rijzen onmiddellijk velerlei moeilijkheden van commerciële aard. Niettemin lijkt een dergelijke integratie zeer aantrekkelijk, al ware het slechts met het oog op de uitschakeling van de hoge marges van de tussenhandel, die een onevenredig groot aandeel van de kosten van linnen garens uitmaken. En het zijn in het bijzonder de kosten, die uiteindelijk beslissend zijn voor de plaats van het linnen ten opzichte van andere textielsoorten.

Inmiddels is het zeer waarschijnlijk te achten, dat de gehele techniek van de vlasbewerking sterk zal veranderen. Integratie zal dientengevolge welhaast onvermijdelijk zijn, ook de integratie met de spinnerij. In vele landen blijkt de ontwikkeling te gaan in de richting van het zogenaamde „groenzwingelen”, dat neerkomt op het wijzigen van de volgorde van de bewerkingen, waarbij men na het repelen reeds zwingelt en daarna eerst gaat roten. Dit zou tot gevolg hebben, dat het droogproces kan vervallen, daar de lokken in vochtige toestand gesponnen moeten worden; bij het spinnen zou men bovendien een geheel andere techniek gaan toepassen.

Een dergelijke ontwikkeling zou verstrekkende consequenties hebben voor de gevolgtrekkingen, die uit de bovenstaande analyse zijn gemaakt. Met name veranderen de gegevens voor de berekening van de capaciteit in de onderscheiden geledingen van het productieproces geheel. Indien het vlas gezwingeld in de rootbakken wordt gebracht is het vermogen per rootbeurt, uitgedrukt in tonnen geroot vlas, uiteraard veel groter dan bij de tegenwoordige techniek. Ook de gegevens voor het zwingelen zullen totaal veranderen. Integratie tot en met de spinnerij is dan een technisch-economische noodzakelijkheid geworden en de meest economische bedrijfsgrootte zal groter zijn dan die van de meeste thans bestaande vlasserijen.

Hierboven werd gewezen op de wenselijkheid thans reeds grote bedrijfseenheden te vormen. De te verwachten ontwikkeling houdt dan weliswaar de risico in van snelle economische veroudering van grote bedrijfsinstallaties, doch die zal men voorlopig toch dienen te aanvaarden. Daarbij is van belang, dat tot nu toe niets er op wijst, dat de economische veroudering uit hoofde van de nieuwe techniek zal optreden, voordat de tegenwoordige installaties technisch verouderd zijn. Bovendien heeft toch ook met het oog op de toekomst uitbreiding slechts zin door vestiging van grote bedrijfseenheden, daar alleen deze bedrijven door een tijdige en doeltreffende vernieuwing — daartoe in staat gesteld door toereikende afschrijvingsfondsen — de gewenste continuïteit kunnen verzekeren.

Dit neemt intussen niet weg, dat grote voorzichtigheid is geboden met betrekking tot nieuwe investeringen in de vlasbewerking.

In het bovenstaande is de Belgische bewerkingscapaciteit welbewust buiten beschouwing gelaten. Daarmede zij deze kant van het probleem niet miskend, doch in het kader van de verwachte structuurverandering zal het verschijnsel van de thans bestaande overcapaciteit in de Belgische vlasnijverheid sterk aan betekenis inboeten.

De levensstandaard in de Sowjetunie

„Wij arbeiden productief, wij leven welgesteld” staat boven een kort artikel van een mijnwerker uit het Donbekken in het Oudejaarsnummer van de Prawda.

Wat de productiviteit betreft, illustreert een kleine grafiek in het zelfde nummer, dat wanneer men de industriële productie van de Sowjetunie, de Verenigde Staten en Engeland voor het jaar 1929 op 100 stelt, deze in 1951 voor de Sowjetunie was gestegen tot i.266, voor de Verenigde Staten tot 200, voor Engeland tot 160.

Maar hoe staat het nu met de welgesteldheid der bevolking? Tal van omstandigheden maken de vaststelling daarvan moeilijk, de vergelijking met het levenspeil van andere volkeren nog moeilijker.

In zijn reisbeschrijving „Visa pour Moscou” heeft Michel Gordey een geheel deel van zijn boek gewijd aan de levensstandaard, prijzen en inkomens.

Hij besomt de moeilijkheden, welke een onderzoek in deze in de weg staan: de Sowjetunie is een land, welks economisch stelsel, sociale voorwaarden en geschiedenis zo geheel verschillend zijn van die der Westerse landen, dat vergelijkingen illusoir zijn en objectieve waarde missen; propaganda en contra-propaganda oefenen een verwarrende invloed; de beoordeling van het levenspeil wordt overigens uiterst bemoeilijkt, zo niet onmogelijk gemaakt door „de uiterste ongezindheid van de sowjet-regering om de wereld de normale elementen en gegevens voor een dergelijke studie mee te delen”.

Tijdens zijn verblijf in de Sowjetunie heeft Gordey zich moeite gegeven om zoveel mogelijk prijzen te noteren. Daar de voor de roebel vastgestelde officiële koers in geen enkele verhouding staat tot de koopkracht, zegt het weinig, wanneer men deze prijzen omrekenet in dollars, francs of guldens. Het spreekt vanzelf, aldus Gordey, dat het onmogelijk is deze prijzen te begrijpen zonder de inkomens te kennen (zoals omgekeerd de inkomens ook weer niets betekenen dan als een functie van de prijs).

Hij heeft zich dus om te beginnen een voorstelling trachten te vormen van het gemiddelde inkomen, geen gemakkelijke opgave, omdat hem daarvoor geen enkele statistiek of officieel gegeven ter beschikking stond. Ten slotte is hij tot de conclusie gekomen, dat dit gemiddelde inkomen voor de steden op 800 roebel per maand te stellen ware. Daarbij moet dan nog in rekening gebracht worden, dat de sowjetloontrekkers een aantal „onzichtbare” sociale voordelen genieten, welke niet alleen Gordey, maar ook anderen — en klaarblijkelijk ook Sowjetdeskundigen op plm. 30 pCt van het inkomen schatten. Van een subjectief standpunt is het voorts ook van belang, dat de Russen aan een voedselregiem, een garderobe en verdere gemakken gewend zijn, welke ver bij de Westerse gewoonten achterblijven.

Op grond van een en ander komt Gordey er toe een aantal prijzen om te rekenen in „werkuren”. Een kilo zwart brood komt dan op 15 mn., een liter melk op 31 mn., een kilo vlees op 1½ à 4 uur, al naar gelang van de kwaliteit, een kilo aardappelen op 10 mn. enz.

Bij deze opstelling is er o.a. geen rekening mee gehouden, dat het uitgangspunt voor de beoordeling van het levenspeil in de Sowjetunie mede bepaald wordt door het feit, dat daar veel vaker dan in het Westen gebruikelijk is, man en vrouw beiden betaalde arbeid verrichten. Dat de vrouw zich geheel aan de opvoeding van de kinderen wijdt, is op zichzelf een teken van bijzondere welstand.

Gordey betoogt dan ook zelf, dat een vergelijking ook van de door hem in werkuren berekende prijzen met de in het Westen geldende niet veel nut heeft, vanwege de grote verschillen, die er tussen de Sowjetunie en de rest van de wereld bestaan.

„Of men, concludeert hij, de Sowjetprijzen zeer hoog of betrekkelijk laag acht, komt er weinig op aan. De slotsom, waartoe ik gekomen ben op mijn omzwervingen door de winkels van Moskou en andere Sowjetsteden, is dat de koopkracht van de massa onophoudelijk toeneemt, vooral de laatste twee jaar. De menigte, die ik in de winkels aantrof, bestond uit mensen van de meest verschillende omstandigheden. Er bevonden zich ongetwijfeld „bevoorrechten” onder, mannen en vrouwen, wier hoge inkomen hen in staat stelde betrekkelijk belangrijke inkomsten te doen: officieren, hoge ambtenaren, „grote intellectuelen”, in gezelschap van hun vrouwen, aan wier kleding men hun ruim bestaan kon zien. Maar er was ook een meerderheid van vrij armelijk geklede burgers en burgeressen, wier inkomens ongetwijfeld zelfs beneden mijn gemiddeld cijfer van 800 roebel per maand lagen. Toch kochten ook zij veel en niet alleen dingen van eerste behoefte, maar ook zulke, die men terecht als „overbodig” kan beschouwen”.

De bevolking zelve, zo zegt hij elders, vergelijkt haar huidige levensstandaard niet met die van een Fransman of een Amerikaan, want daar weet zij niets van af. Zij vergelijkt haar levenspeil van vandaag met dat van gisteren of eergisteren; zij vergelijkt 1953 met 1950, met 1945, met de jaren voor de oorlog, met 1918.

Van andere, meer speciaal deskundige zijden zijn in de laatste tijd dergelijke onderzoeken gedaan. De verleden jaar te Moskou gehouden economische conferentie heeft verschillende buitenlandse geleerden in staat gesteld enig materiaal te verzamelen, dat althans enige verdere vergelijking toelaat. Prof. Charles Madge publiceert nu in „Soviet Studies”, een uitgave van de Universiteit van Glasgow, een artikel, waarin hij, uitgaande van bepaalde Engelse gezinsbudgets, tot een beoordeling van het Sowjetprijspeil tracht te komen. Zelf wijst hij dan dadelijk op de beperkingen, welke deze methode aankleven, door de verschillende samenstelling van de gezinsuitgaven, waarvan ook Gordey gewaagde. In zoverre is hij daaraan tegemoet gekomen, dat hij voor het tarwebrood in de Engelse budgets voor de Russische roggebrood heeft aangenomen, suikerwerk voor chocolade en kool voor de duurere groentensoorten, die hier veelvuldiger gebruikt worden.

Zijn uitgangspunt is een gezin van man, vrouw en twee kinderen beneden de 15, waarvan de man industrie-arbeider is. In de uitgaven zijn opgenomen huur, brandstoffen, levensmiddelen, bier, cigaretten, bioscoopbezoek en kleinere uitgangetjes, echter niet kleding en andere meer duurzame gebruiksartikelen. Twee verschillende Birminghamse families van deze samenstelling hadden in de eerste veertien dagen van 1952 hiervoor resp. £ 11, 17 s. 4½ d. en £ 13. 16 s. 9½ d. uitgegeven. In roebels zou dat uitkomen op 703 en 876 roebel. De roebel heeft dan de koopkracht van ongeveer 4 d. (bijna 18 ct).

De hier besomde uitgaven belopen ongeveer 70 pCt van het bruto gezinsinkomen der Birminghamse voorbeelden.

Wat de Sowjetinkomens betreft, had Madge zich laten

vertellen, dat inkomens van 900-1.200 roebel per maand regel waren voor mannelijke arbeiders voor de meer geschoolde of zware beroepen. Het was echter gebruikelijk, dat getrouwde vrouwen eveneens betaalde arbeid verrichtten, ook wanneer zij nog kleine kinderen hadden, hetgeen vergemakkelijkt werd door een ruimere voorziening met crèches, bewaarscholen en schoolmaaltijden dan in Engeland te verkrijgen. Ook zijn de winkels tot 's avonds laat open en werken met twee ploegen. Daardoor geniet het gezin een hoger inkomen en draagt het gezinsleven ook een ander karakter. Madge komt tot de conclusie, dat een Moskous gezin, waarvan man en vrouw werken, een levensstandaard geniet, welke te vergelijken is met die van een Birminghams gezin, waarvan alleen de man kostwinner is.

Aan huur en brandstoffen geeft een Birminghams gezin voor vergelijkbare accommodatie ongeveer vier maal zoveel uit als het Moskouse.

Van de levensmiddelen zijn brood, vis, gevogelte, eieren en melk, in vergelijking met Engeland, te Moskou betrekkelijk goedkoop. Aardappelen, rundvlees en kaas blijven ongeveer gelijk. Boter, margarine, suiker, thee en groenten zijn aanzienlijk duurder. Voor drie maaltijden per dag voor kinderen op een bewaarschool betalen de ouders, naar gelang van het inkomen van de hoofdkostwinner, per maand 25 tot 125 roebel (8 s. 4d. tot £ 2. 1 s. 8 d.), terwijl een Engels gezin voor één maaltijd per dag 7 d. per dag betaalt. Voor de arbeiders kost een hoofdmaaltijd in de fabriekscantine 4 tot 6 roebel (1 s. 4 d. tot 2 s.).

De indruk was, dat de bevolking van Moskou in overeenstemming met het klimaat gekleed en geschoeid ging, maar wat elegantie betreft bij het Engelse publiek achterstond. De textielwaren, kledingstukken en schoenwaren, die in de winkels te koop geboden werden, waren ten dele van inferieure kwaliteit.

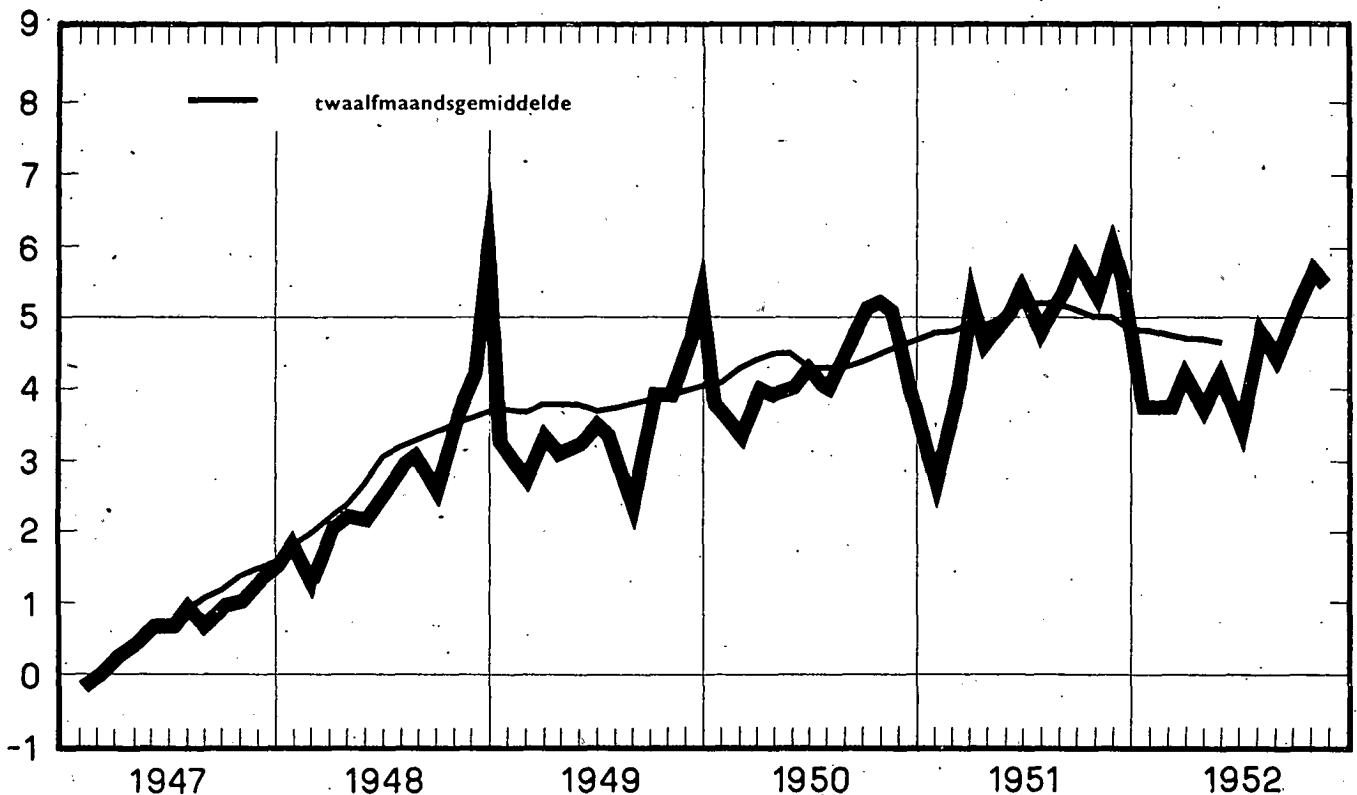
In alle prijzen was omzetbelasting inbegrepen, met behulp waarvan de uitgaven enigszins geleid konden worden. Verschillende duurzame gebruiksartikelen, als auto's, radio- en televisie-apparaten, ijskasten, stofzuigers, fietsen en schrijfmachines werden aangeboden tegen prijzen, die waarschijnlijk niet ver van de kostprijs afbleven. De prijzen van boeken, dagbladen, plaatsbewijzen voor concerten, opera- en balletvoorstellingen zijn zodanig, dat zij gezien moeten worden als een aanmoediging van cultuur en zelfopvoeding. De tarieven van openbare vervoermiddelen, posterijen en telefoon zijn laag. Tabak en alcohol zijn betrekkelijk goedkoop. Zeep en tandenborstels zijn bepaald goedkoop, speelgoederen, galanterieën en cosmetica doen, bij dezelfde prijzen, in kwaliteit en sortering ver voor de onze onder.

Daar er in de Sowjetunie naar verhouding minder beter gesitueerden zijn dan hier, geeft de spreiding van het verbruik een beeld van grotere economische gelijkheid. Er is geen groep rijken, omvangrijk genoeg om de kostbaarder faciliteiten van verschillende aard mogelijk te maken, die men in minder egalitaire maatschappijen tegenkomt.

Rotterdam.

Mr J. HUIJTS.

Netto-vermeerdering van de woningvoorraad in Nederland per maand
(in duizendtallen)

BOEKBESPREKINGEN

ARNHEMS STADSPLAN

Rapport van de Studiecommissie voor het Stadsplan Arnhem

Thans is gereed gekomen het Stadsplan van Arnhem, een rapport van de Studiecommissie voor het Stadsplan Arnhem, in welke commissie o.a. zitting hadden: Ch. G. Matser, burgemeester van Arnhem, Prof. Dr Ir H. G. van Beusekom, Jhr M. J. I. de Jonge van Ellemeet, Prof. Ir Th. K. van Lohuizen, Prof. Dr F. L. van Muiswinkel en nog verscheidene andere zeer vooraanstaande deskundigen. De opdracht aan de commissie werd verstrekt op 1 Juni 1945 en afgesloten met de publicatie van de resultaten in Januari 1953. Gedurende een periode van zeven en een half jaar is dus met een zeer grote staf van deskundigen (alleen de commissie bestond reeds uit 10 personen) gewerkt om richtlijnen op te stellen voor de toekomstige herbouw en uitgroei van één van Nederlands mooiste steden.

Het is altijd moeilijk om uit te maken wat de optimale omvang van een studiecommissie is. Niet zozeer wanneer er een zeer ver doorgevoerde specialisatie bestaat en het bestaan van een grote commissie dan gerechtvaardigd wordt door de eis van coördinatie. Doch wel indien de leden in velerlei opzicht deskundig zijn en verschillende functies daardoor meervoudig worden waargenomen.

Tot deze overpeinzing komt men als men het Stadsplan Arnhem doorleest. Op vele punten namelijk is dit rapport zo onbevredigend en summier, dat men al lezende de overtuiging krijgt, dat zeer vele van de in de commissie gezeten deskundigen ieder voor zich een plan hadden kunnen opstellen, dat wat de wetenschappelijke grondslagen betreft, logischer van opzet en meer doordacht van bouw zou zijn geweest dan het resultaat van de studie der gehele commissie is.

De op blz. 132 door de commissie uitgesproken mening dat haar pogingen bescheiden zijn geweest en dat de arbeid verricht moest worden in „een bijzonder stormachtige periode van een geestelijke en materieel roerige tijd” doet aan dit feit geen afbreuk. Wij allen hebben in deze tijd arbeid moeten verrichten.

In het volgende mogen onze bedoelingen wat concreter tot uitdrukking komen.

Na de inleiding volgt een beschouwing betreffende het grondgebied van Arnhem, gevolgd dooreen overzicht van de historische ontwikkeling van Arnhem. Deze hoofdstukken bieden een aardig beeld van de geografische positie van Arnhem en van de uitgroei van de stad. Over de illustraties niets dan lof.

Dan volgt het hoofdstuk demografische ontwikkelings-tendenties. Hier rijzen al enige bezwaren. De aandacht welke er aan de natuurlijke ontwikkelings-tendenties geschonken wordt is nog wel gerechtvaardigd. Maar tegenover deze beschouwingen komt de analyse van de migratie, welke juist zo uiterst leerzaam is, er wel zeer karig af. Het lijkt ons niet juist om zonder meer te zeggen, dat hier onbekende factoren een rol spelen. Het ligt toch voor de hand aan te nemen, dat de vestiging te Arnhem zal toenemen wanneer aldaar de werkgelegenheid en het loonpeil relatief gunstiger worden. In ieder geval dient men deze of een dergelijke veronderstelling te toetsen. Niet de factoren zelf zijn onbekend, doch de wijze waarop zij de migratie beïnvloeden. Dit te onderzoeken is een belangrijk onderdeel van de taak van de sociograaf.

Ook de behandeling van de sociaal-economische ontwikkelingsmogelijkheden is weinig bevredigend. Mede omdat de beweging in het vestigingsoverschot niet vol-

doende kon worden verklaard en derhalve ook geen inzicht werd verkregen in de belangrijkheid van de conjunctuurcomponent ten opzichte van de trendcomponent, kan men de betekenis van deze laatste zeer moeilijk bepalen. Op blz. 64 treden deze moeilijkheden duidelijk naar voren als de betekenis moet worden verklaard van het vrij grote vestigingsoverschot in de crisisjaren na 1930.

Ook is de vergelijking met de industriële ontwikkeling in gelijksoortige steden en geheel Nederland uiterst summier. Hiervan zal voor een deel de oorzaak weer gezocht moeten worden in de onbekendheid met de factoren, welke de migratie bepalen. Van zeer groot belang hierbij is namelijk de relatieve positie die Arnhem in economisch opzicht inneemt ten opzichte van de rest van Nederland.

Een enkele detailopmerking, welke toch van veel belang is, moge hier worden gemaakt. Indien men als stuwende bedrijven beschouwt de industriële bedrijven die hun producten zonder bezwaar elders kunnen afzetten, een definitie waarmee we ons zeer wel kunnen verenigen, gaat het niet aan de (gemeentelijke) gas-, water- en electriciteitsbedrijven als verzorgend te beschouwen (blz. 60). Dit is slechts het geval voor de distributie doch de productie kan zonder bezwaar elders geschieden en dient daarom ook als stuwend te worden beschouwd.

In het volgende hoofdstuk tracht men de in de hoofdstukken betreffende de bevolking en sociaal-economische ontwikkelingsmogelijkheden verkregen resultaten te combineren, daarbij uitgaand van het zonder twijfel juiste standpunt dat bevolkingsfactoren en economische factoren tezamen bepalend zijn voor de toekomstige ontwikkeling. Doch het ontmoetingspunt van beide invloeden ligt wederom in de migratie en als men hiernaar maar een slag slaat, door te zeggen dat „voor stedenbouwkundige doeleinden een vestigingsoverschot van 10.000 personen een redelijke veronderstelling lijkt”, gaat de waarde van de combinatie verloren en dreigt deze te onttaarden in een herhaling van de conclusies in vorige hoofdstukken reeds getrokken. In de onderhavige studie is dit inderdaad het geval.

De hoofdstukken 7 t/m 10 behandelen resp. het wonen en de woonwijken, het verkeer, Arnhem over een kwart-eeuw en het stadscentrum. Dit gedeelte van het boek is wat rommelig, de grote lijn is onduidelijk en de leidende gedachte, de logische ondergrond, ontbreekt. De aansluiting van de in dit deel van het boek voorkomende hoofdstukken op de in het eerste deel gelegde basis is niet duidelijk en ook het onderling verband tussen de hoofdstukken is allerminst voor de hand liggend. Dit verband kan, wat het hoofdstuk over het wonen en de woonwijken betreft wel gereconstrueerd worden via de bijlagen. Doch ook hier wordt men getroffen door de oppervlakkige wijze van behandeling, en het volmaakte gebrek aan systematiek. Overigens zijn wij van mening, dat het percentage meergezinshuizen dat in de toekomst kan worden gebouwd, zonder dat men het risico van grote aantallen leegstaande woningen loopt, toch als eerste benadering vrij eenvoudig door middel van een enquête kan worden bepaald (blz. 84).

Het hoofdstuk betreffende het verkeer bouwt groten-deels voort op een tweetal verkeerstellingen, gehouden op 4 Juli 1946 en op 21 September 1948. Deze tellingen waren, zoals destijds uit diverse publicaties is gebleken, voortreffelijk georganiseerd en boden een ruime basis voor verder wetenschappelijk onderzoek. Temeer valt het te betreuren, dat ook hier de analyse zo summier is gebleven en men bijv. op grond van de vergelijking met enkele andere landen zonder meer meent te mogen con-

cluderen dat „men over een jaar of vijftien zeker op 50 motorvoertuigen per 1.000 inwoners zal mogen rekenen”.

Aan het einde van het boek worden de verschillende aspecten (wonen, werken, recreatie en verkeer) nogmaals in onderling verband besproken en wordt een beschouwing gewijd aan het centrum van de stad en het daarvoor bestaande herbouwplan.

Samenvattend kunnen we zeggen, dat dit Stadsplan Arnhem, hoezeer men misschien ook waardering kan vinden voor het uiteindelijke plan zelf, toch eigenlijk de toets van een wetenschappelijke critiek niet kan doorstaan. Zowel in de grote lijn als in details openbaart zich een zekere mate van slordigheid, die in een werk als dit zeer te betreuren valt. Hoewel het een klein detail betreft, mag het toch bijv. niet voorkomen, zoals op blz. 160, dat

in een boek als dit staat vermeld, dat $\frac{25.420}{25.615} = 1,000763$,

terwijl men bedoelt te zeggen dat $\frac{25.615}{25.420} = 1,00763$.

Een enkel woord zouden we nog willen wijden aan de Engelse vertaling welke achterin het boek is opgenomen. Dit Engels is zelfs voor een Nederlander zeer moeilijk. We vermoeden dat het een Engelsman nog aanzienlijk meer hoofdbrekens zal kosten aan deze zinnen hun betekenis te ontlocken.

Amersfoort.

L. H. KLAASSEN.

Prof. Dr Konrad Mellerowicz: Allgemeine Betriebswirtschaftslehre, 3 deeltjes, 7de druk, 1952, Sammlung Göschen.

Deze drie kleine boekjes beleven nu reeds hun zevende druk. De omstandigheid, dat het hier *kleine* deeltjes betreft, zal hieraan wel niet vreemd zijn, maar belangrijker zal zijn geweest, dat het hier om *goede* boekjes gaat, die een ruime belangstelling zeker waard zijn.

Om dit te kunnen zeggen behoeft men het niet in ieder opzicht met Mellerowicz eens te zijn. Zo kan men de scheiding die de schrijver maakt tussen bedrijfseconomie en algemene economie te scherp vinden — hij beschouwt de bedrijfseconomie als zelfstandige wetenschap —; wie dit te ver gaat beschouwen dit maar als een woordenstrijd zonder ernstige gevolgen, zodra hij ziet, dat Mellerowicz de relatie tussen bedrijfseconomie en algemene economie als zeer eng ziet. De band met de algemene economie kan nauwelijks strakker worden aangehaald en scherper geformuleerd, dan de schrijver het zelf elders deed: „Es ist aber... nicht zu vergessen: Erstens, dasz die Betriebswirtschaftslehre in ihrem Aus- und Aufbau sehr viel der Volkswirtschaftslehre verdankt; auch in der Zukunft wird es nicht anders sein, weswegen engste Beziehungen zu ihr nötig sind. Ich möchte nicht noch einmal betonen müssen, dasz beide Disziplinen aufeinander angewiesen sind und keine ohne die andere auskommt. Nur diese Einstellung zum Verhältnis Betriebswirtschaftslehre — Volkswirtschaftslehre wird dem verschiedenen, aber verwandten, voneinander abhängigen Gegenstand, ihrer verschiedenen, aber einander ergänzenden Fragestellung und ihrer engen Beziehung zueinander gerecht; denn nur beide zusammen erfassen ganz die Erscheinung, die wir Wirtschaft nennen” (Z.f.B., 1950, Heft 7).

De harmonie tussen inductie, deductie en verificatie doet in deze publicatie weldadig aan. Het is dan ook niet

te verwonderen, dat de schrijver met nadruk stelt, dat de bedrijfseconomische *theorie* slechts zinvol is indien zij wordt gezien als instrument ter doorvoering van de bedrijfs*politiek*.

In ons land verdient dit „zakboekje voor de bedrijfs-economie” meer aandacht, dan het tot dusverre ontving. Vandaar deze aankondiging van een zevende druk.

Voorburg.

B. PRUIJT.

NATIONALE NOTITIE

Sociale verzekering

Sociale verzekering en economische draagkracht der Nederlandse volkshuishouding (wat zijn de economische gevolgen van een uitgebreid plan van sociale verzekeringen en in hoeverre kunnen deze worden opgevangen?). Dit probleem heeft op de Landdag voor Economen 1953 tot onderwerp gediend ¹⁾.

Hoewel de gehouden inleidingen nogal sterk uiteenlopende aspecten van de sociale verzekeringen behandelde, waren zij, zoals ook tijdens de discussie werd opgemerkt, met enige goede wil toch wel met het bovengenoemde onderwerp in verband te brengen. Deze goede wil moest dan daarin bestaan, dat men bereid was in te zien, dat een goed stelsel van sociale voorzieningen het nationaal product kan helpen vergroten; het dragen van deze verzekeringen wordt hierdoor lichter. Een vergelijking tussen offers en nut derhalve, en met dit oude thema konden alle aanwezige economen zich per saldo toch weer gelukkig voelen.

Het betoog van Dr Schouten bleef o.i. het meest binnen het kader van het aangekondigde onderwerp. Hij analyseerde de economische consequenties verbonden aan de invoering van een algemeen bodempensioen (f 10,— per week voor ongehuwden en f 20,— voor gehuwden) en aan de mogelijke financieringsmethoden hiervoor. Deze financieringsmethoden toetste hij op hun gevolgen voor de drie belangrijkste doelstellingen van onze economie:

- een inkomensverdeling naar economische prestatie;
- geen vermindering van productiviteit en werkgelegenheid;
- een omvang der particuliere investeringen, die ook voor de toekomst een redelijk welvaartspeil handhaaft.

Met het oog op deze doelstellingen achtte Dr Schouten een heffing over het loon gepaard met een matige fondsvorming de meest doelmatige financieringsvorm, waarbij de heffing dan ten laste van het geldinkomen van de loontrekkers zou moeten komen. Dit houdt dus in, dat niet zoals gebruikelijk de werkgevers het grootste deel van de premies voor hun rekening moeten nemen, of, wat in feite op hetzelfde neerkomt, de arbeiders looncompensatie krijgen. In deze laatste twee gevallen stijgt nl. het prijsniveau met de zo langzamerhand wel algemeen bekende nadelige repercussies voor onze exportpositie, terwijl ook dan, zoals spreker o.i. terecht stelde, op den duur toch de gehele premielast per saldo door de werknemers zal worden gedragen. Dit betekent dus, dat een uitbreiding van de sociale verzekeringen in wezen ten koste gaat van het reële loonpeil van de arbeiders, voor zover hier althans geen productiviteitsstijging tegenover staat.

¹⁾ Deze derde Landdag is Zaterdag jl. onder auspiciën van de Contact Commissie van Academisch Gevormde Economen te Utrecht gehouden. Inleiders waren Dr D. B. J. Schouten, Drs D. Roemérs en Prof. Mr N. E. H. van Esveld. De discussie stond onder leiding van Prof. Mr W. C. L. van der Grinten.

Dr Schouten verbond hieraan de vraag, of in dat geval een groot deel der werknemers dan niet liever zelf voor de oude dag zou willen zorgen. Deze vraag had eigenlijk ook door Drs Roemers gesteld moeten worden. Deze ziet nl. het recht op uitkeringen als een deel van het loon. Hoewel dit voor de gehele groep van loontrekkenden nog wel te verdedigen is, behoeft dit voor de individuele arbeider toch niet juist te zijn. Het lijkt nl. onwaarschijnlijk, dat de, als gevolg van een uitbreiding der sociale verzekeringen, zich voordoende vermindering van het huidige besteedbaar inkomen ten bate van rechten op toekomstig inkomen door de individuele loontrekkers als een winst of zelfs maar als indifferent zal worden gezien. Ook kan men zich afvragen, of — indien men de rechten op uitkeringen als een onderdeel van het loon ziet — in tijden van zich uitbreidende sociale verzekeringen eisen tot loonsverhoging onder verwijzing naar de kosten van levensonderhoud dan nog wel juist zijn. Het reëel inkomen is dan immers niet gedaald, doch slechts de besteding er van veranderd.

In dit verband zou ook de vraag gesteld kunnen worden in hoeverre, in de gedachtengang van Drs Roemers, door de invoering van de Wachtgeld- en Werkloosheidsverzekering de indertijd door de vakverenigingen aangevoerde 5 pCt consumptiebeperking is te niet gedaan.

Prof. Van Esveld als derde inleider benaderde het probleem der sociale verzekeringen meer van de institutionele zijde. Zo gaf hij, de huidige organisatie kritisch analyserend, een aantal wegen aan, die tot een aanzienlijke kostenverlaging kunnen leiden (o.a. aanbeterde organisatie, grotere unificatie). Tezamen met een meer intensieve medewerking van medische zijde kunnen dan grote bedragen worden bespaard, en dit moest de aanwezige economen toch wel als muziek in de oren klinken.

Rotterdam.

E. H. MULDER.

AANTEKENING

De economische betekenis van de atoomenergie

De verkregen kennis omtrent de enorme opeenhoping van energie in een atoom en de technische bekwaamheid om deze energie te beheersen en te gebruiken, hebben de mening doen postvatten, dat door deze nieuwe energiebron de mensheid een nieuwe gouden eeuw tegemoet gaat, mits men zo verstandig is, deze krachten aan te wenden voor vreedzame doeleinden en niet tot zelfvernietiging. Waar momenteel al industrieel gebruik van kernenergie plaatsvindt, lijkt het op het eerste gezicht niet onwaarschijnlijk, dat — indachtig de gevolgen van het benutten van energiebronnen als kolen, electriciteit en olie — een tweede industriële revolutie zal aanvangen.

Een recente analyse ¹⁾ van de betekenis der atoomenergie voor het economisch leven door Prof. A. J. Brown toont echter duidelijk aan, dat het verwachten van een snelle en spoedig ingrijpende verandering in de economische ontwikkeling een te optimistische visie is, die door de feiten niet wordt gerechtvaardigd. Aan twee voorwaarden moet nl. zijn voldaan, alvorens de atoomenergie van groot belang voor de economische ontwikkeling zal kunnen worden:

1. de kosten van de energie moeten een groot deel

vormen van de totale kosten van goederen en diensten, of anders moet een goedkoper worden der energie een zeer grote substitutie van een andere productiefactor door energie met zich brengen;

2. atoomenergie moet veel goedkoper zijn dan de energie, verkregen uit een der bestaande bronnen.

Met betrekking tot het eerste punt merkt Prof. Brown op, dat de kosten van de (niet-menselijke) energie slechts een klein deel van de nationale uitgaven vormen. Hij berekent, dat het aandeel van de uitgaven aan mechanische energie (incl. de distributie er van) in het Verenigd Koninkrijk minder is dan 10 pCt van de totale uitgaven. Ter illustratie enige cijfers voor een aantal bedrijfstakken.

De kosten van kolen, olie, gas en electriciteit in pCt van de totale kosten

Scheepvaart	30-40
Cementindustrie; aluminiumindustrie	20
Spoorwegen	6-10
Metaalindustrie	8
Textiel- en kledingindustrie, papierindustrie, drukkerijen, enz.	2
Totaal dienstenverlenende bedrijven (incl. transport)	1
Tabaksindustrie	< 1

Gezien het relatief kleine aandeel van de uitgaven aan energie is het duidelijk, dat voor de economie als geheel de vervanging van de huidige vormen van energievoorziening door kernenergie geen grote vermindering van de totale productiekosten met zich zou brengen, zelfs als de atoomenergie zeer goedkoop zou worden.

Dit sluit echter een verdediging op grote schaal van andere productieve krachten — menselijke en dierlijke energie — door atoomkrachten niet uit. Reeds lange tijd vindt er in vele landen een voortdurende substitutie plaats van menselijke door niet-menselijke energie. Dit is steeds gepaard gegaan met een zeer aanzienlijke toename van de hoeveelheid kapitaalgoederen. In de Verenigde Staten was het energieverbruik in 1939 zeven maal zo groot als in 1880; in deze periode was het gebruik van menselijke energie nauwelijks verdubbeld, dat van energie verkregen uit minerale of hydro-electrische bronnen gestegen tot ongeveer het veertigvoudige, terwijl het gebruik van dierlijke energie daalde met een derde. Nu heeft het gebruik van niet-menselijke in plaats van menselijke arbeidskracht een enorm kostenvoordeel. Enkele jaren geleden schatte men in de Verenigde Staten de menselijke energie op 300 tot 1.000 maal duurder dan de hydro-electrische of de minerale. De grootte van het voordeel hangt af van de levensstandaard en deze hangt weer samen met de mate, waarin niet-menselijke energie wordt gebruikt. Als het gebruik van de laatste stijgt, zal ook de levensstandaard omhoog gaan, en daardoor de reële kosten van menselijke arbeid, hetgeen het kostenvoordeel der niet-menselijke energie weer vergroot. Volgens Prof. Brown is mede hierdoor een industriële revolutie een explosief proces.

Dat, ondanks het grote kostenvoordeel van minerale en hydro-electrische energie, niet een noozgroter substitutie heeft plaatsgevonden, is veroorzaakt door het optreden van enkele limiterende factoren. Dit zijn, in de eerste plaats, de snelheid waarmee nieuwe uitvindingen betreffende machines en procédés plaatsvinden en toegepast worden, en, in de tweede plaats, de groeisnelheid van de installaties ter opwekking en distributie van energie, en de groeisnelheid van het machinepark,

¹⁾ „Some Reflections on the Cost of Atomic Energy”. Een „paper” voor de Manchester Statistical Society, besproken in „Petroleum Press Service”, Vol. XX, no. 1; January 1953.

dat die vorm van energie benut. Het is vooral deze laatste factor, de groeisnelheid van de hoeveelheid kapitaalgoederen, die aan een revolutionaire ontwikkeling ten gevolge van het gebruik van kernenergie in de weg staat. Ruw geschat kan aangenomen worden, dat een stijging van het gebruik van niet-menselijke energie per hoofd der bevolking met 25-50 pCt een toeneming van de kapitaalgoederenvoorraad vereist ter grootte van het huidige jaarlijkse (nationale) inkomen. Een jaarlijkse toeneming van dit inkomen met 3-4 pCt is al vereist ter handhaving van de kapitaalgoederenvoorraad per hoofd der bevolking, indien de bevolking jaarlijks met 1 pCt toeneemt. Het bereiken van een verhoging van het gebruik van niet-menselijke energie per hoofd der bevolking met 25-50 pCt zou bij de huidige verhoudingen in Rusland minder dan 10 jaar duren, in de Verenigde Staten ca 15 jaar, in het Verenigd Koninkrijk ca 20 jaar, en in de arme landen zeker wel 30 jaar, indien deze landen volledig op zichzelf zouden zijn aangewezen. Op grond hiervan komt Prof. Brown tot de conclusie, dat de accumulatie van de kapitaalgoederenvoorraad vermoedelijk een dusdanige belemmerende factor voor de economische vooruitgang is, dat volledige realisering van de reeds grote kostenvoordelen, verbonden aan het gebruik van mechanische energie, een langdurig proces zal zijn. In de naaste toekomst is het niet waarschijnlijk, dat enig extra kostenvoordeel, dat zou kunnen voortvloeien uit het gebruik van atoomenergie, veel verschil zou uitmaken.

* *

In het bovenstaande heeft Prof. Brown betoogd, dat een plotselinge omwenteling als gevolg van het gebruik van atoomenergie onwaarschijnlijk is, ook al zou hier van een belangrijk kostenvoordeel sprake zijn. Het valt bovendien te betwijfelen of de kosten van de atoomenergie in feite aanzienlijk lager zullen zijn dan de kosten van de gebruikelijke energievoorziening. Daar de meest waarschijnlijke wijze van gebruik van atoomenergie in de naaste toekomst de benutting in de vorm van elektrische energie zal zijn, zullen de opwekkingscentrales niet ingrijpend van structuur veranderen. Ongeveer twee-derde deel van een dergelijke installatie bestaat uit machines en apparaten, die ook bij gebruik van atoomenergie nodig zouden zijn. Volgens een publicatie van de Britse Regering bedragen de vaste kosten thans tweederde of meer van de totale kosten van elektriciteit, terwijl de kapitaalkosten van een atoomkrachtstation nog groter zullen zijn dan die van de huidige stations. Iets betere vooruitzichten voor de atoomenergie bestaan er in bepaalde gebieden, die ongunstig gelegen zijn met betrekking tot olie- en kolenvoorziening. In enkele dezer gebieden zou atoomenergie wellicht kunnen worden gebruikt voor de ontwikkeling van energiebronnen voor vrijwel ieder doel, uitgezonderd voor wegvervoer en luchtvaart, die nog steeds op vloeibare brandstof zijn aangewezen.

Het relatieve belang van de verschillende energiebronnen voor het totale verbruik zal in hoge mate worden bepaald door hun kostenverhoudingen, die op hun beurt voor een deel afhankelijk zijn van de omvang der toekomstige behoefte aan energie. Het energieverbruik stijgt bij benadering proportioneel met het reële inkomen, aldus Prof. Brown; de stijging van het reële inkomen over de gehele wereld in de komende dertig jaren schat hij op ca 100-150 pCt. De vraag naar minerale brandstoffen zal ongeveer evenredig stijgen, als aangenomen wordt — wat overigens waarschijnlijk is — dat

de efficiency van het gebruik er van niet bijzonder sterk zal stijgen en dat niet op aanzienlijk grotere schaal van witte steenkool gebruik zal worden gemaakt, dan tot dusver het geval is. Toch schijnt er, afgezien zelfs van de kernenergie, nog geen gevaar te zijn voor een absolute schaarste aan energie, ook niet indien men meer dan één of twee generaties vooruitziet. Het beslissende punt is echter of de verhoogde productie van brandstoffen al dan niet verhoogde productiekosten impliceert. Naar alle waarschijnlijkheid moet hier inderdaad een kostenstijging verwacht worden, zowel voor minerale brandstoffen als voor hydro-electrische energie.

Prof. Brown concludeert, dat zonder gebruik van atoomenergie wel aan de totale vraag gedurende bijv. twee generaties voldaan kan worden, maar dat de kostprijs dan aanzienlijk zal stijgen. Hoewel niet zeker, is het wel mogelijk, dat door toepassing der atoomkrachten de energiebehoeften op een goedkopere manier kunnen worden gedekt, al zal deze besparing, uitgedrukt in procenten van het nationale inkomen, gering zijn.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

De weekstaat van De Nederlandsche Bank per 2 Maart jl. stond in het teken van de ultimo. De bankbiljetten-circulatie steeg t.o.v. de week tevoren met niet minder dan f 96 mln. Daar uit hoofde van de deviezenpositie geen middelen naar het bankwezen stroomden, moesten de banken hun tegoed bij de centrale bank aanspreken en moesten anderen daarnaast enig beroep op de circulatiebank in de vorm van voorschotten in rekening-courant doen. In verband met deze ontwikkeling bleven de marktdiscounto's voor schatkistpapier het grootste deel van de week aan de hoge kant. Callgeld noteerde onveranderd $\frac{1}{2}$ pCt.

Het aanbieden door banken aan institutionele beleggers van voor-financiering van inschrijvingen op de nieuwe staatslening trekt de laatste tijd nogal aandacht. Dit crediet, dat bijv. voor één jaar wordt verleend, (waar-na de institutionele belegger de betreffende obligaties zelf verder financiert) heeft zowel voor de credietgever als de credietnemer uit een oogpunt van rendement voordeel. De bank maakt meer dan met éénjaars-schatkistpapier (1 pCt), de belegger meer dan bij inschrijving nu op de nieuwe staatslening (ca $\frac{3}{8}$ pCt). In 1952 vond een dergelijke financieringswijze wel bij de emissie van $\frac{1}{4}$ pCt gemeenteleningen plaats. Voor zover er uit dezen hoofde thans per saldo door overheidslichamen of bedrijfshuishoudingen méér geld in het verkeer wordt gebracht dan zonder deze financieringsmethode het geval zou zijn, hebben dergelijke bankcredieten inflatoir effect. Waarschijnlijk zal dit effect echter momenteel relatief niet groot zijn.

De kapitaalmarkt.

Op de aandelenmarkt bleef het koersniveau gedurende de verslagweek stabiel; reeds enige weken schommelt de algemene aandelenindex nu met relatief geringe afwijkingen om een niveau van ca 146. Internationale fondsen vormden blijkens onderstaand koersstaatje geen uitzondering op deze stabiliteit. Het is wel opmerkelijk hoe weinig de aandelenbeurzen tegenwoordig reageren op belangrijke politieke gebeurtenissen; ook in dit opzicht is er wel een verschil met vroeger te constateren. Dat dit inmiddels geen specifiek Nederlands verschijnsel

is, blijkt wel uit het koersverloop op buitenlandse effectenbeurzen gedurende de laatste week. Op 27 Februari, resp. 6 Maart bedroeg in New York Dow Jones industrials index 284,3, resp. 284,8; in Londen Reuter's index van industrials 138,7, resp. 139,7, in Parijs Agéfi's algemene index (parquet) 153,8, resp. 151,3 en in Brussel Agéfi's algemene index 233,7, resp. 233,8. Slechts van Japanse effectenbeurzen wordt een aanmerkelijke koersval genoemd.

Wat de obligatiemarkt betreft, wekte het succes der 3³/₄ pCt Staatslening 1953 geen verbazing. Op alle inschrijvingen zal 48 pCt van het verlangde bedrag worden toegewezen. Majoreren is oorzaak, dat dit percentage de belangstelling voor de lening enigszins te gunstig voorstelt. Benadeling van cliënten van de ene bank of commissionair t.o.v. die van de andere is ditmaal tegengegaan door de toewijzing door het Ministerie zelf te doen geschieden. Majoreren kan ook op deze wijze niet worden voorkomen; daarvoor zouden eigenlijk helderzienden te hulp moeten worden geroepen, die dan de werkelijke bedoelingen der inschrijvers zouden moeten doorgronden.

Hoewel zulks eigenlijk pas na de stortingsdag definitief bepaald kan worden, wijst het gebrek aan reactie van de obligatiemarkt op de nieuwe lening er wel op, dat in veel sterker mate sprake is geweest van het binden van (vooral bij institutionele beleggers) aanwezige li-

quiditeiten, dan van het uit hoekjes en gaatjes bijeen-schrapen van gelden. Tekenend is niet alleen, dat de bestaande obligaties zo goed op peil blijven, doch dat daarnaast reeds deze week een nieuwe emissie werd aangekondigd (f 5 mln 4¹/₄ pCt pandbrieven à 100 pCt Nederlandsche Scheepshypotheekbank).

	27 Febr. 1953	6 Maart 1953
Aand. indexcijfers.		
Algemeen	143,4	145,6
Industrie	206,3	205,5
Scheepvaart	164,2	161,8
Banken	135,0	134,7
Indon. aand.	47,8	47,6
Aandelen.		
A.K.U.	162	162½
Philips	159½	160
Unilever	184½	185½
H.A.L.	144½	142
Amsterd. Rubber	90%	88%
H.V.A.	103	101½
Kon. Petroleum	311½	309½
Staatsfondsen.		
2½ pCt N.W.S.	78 ³ / ₁₆	78 ⁷ / ₁₆
3-3½ pCt 1947	94%	94 ¹³ / ₁₆
3 pCt Invest. cert.	95%	95 ⁹ / ₁₆
3½ pCt 1951	98 ⁵ / ₁₆	98%
3 pCt Dollarlening	94%	94%
Diverse obligaties.		
3½ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	98%	98%
3½ pCt Bataafsche Petr.	99½	99%
3½ pCt Philips 1948	98	99
3½ pCt Westl. Hyp. Bank	94	94

J. C. BREZET.

STATISTIEKEN

OVERZICHT VAN DE OPBRENGST DER RIJKSMIDDELEN *)

STAAT I.

Ontvangsten op niet-kohierbelastingen. Kalenderjaar 1952.

× f 1 mln

Benaming der middelen	Jan. 1952	Febr. 1952	Maart 1952	April 1952	Mei 1952	Juni 1952	Juli 1952	Aug. 1952	Sept. 1952	Oct. 1952	Nov. 1952	Dec. 1952	Totaal 1 Jan. 1952 t/m ult. Dec. 1952	Raming jaar 1952 ²⁾
Loonbelasting	69,7	60,6	38,8	59,6	54,2	39,6	78,9	52,3	36,2	78,9	47,5	40,8	657,1	640,0
Dividendbelasting	1,7	9,4	3,7	1,1	7,6	8,4	23,4	3,8	3,6	3,3	3,5	9,4	75,6	65,0
Commissarissenbelasting	1,4	0,7	0,4	1,0	0,4	0,9	2,7	0,9	0,1	1,5	0,5	0,2	10,8	10,0
Vereningsheffing	30,3	24,8	15,6	25,1	23,2	15,3	31,2	22,5	14,3	30,8	21,6	14,8	269,3	260,0
Rechten op invoer	29,9	31,8	36,0	40,6	40,5	37,1	40,1	29,2	30,7	33,1	30,7	32,1	361,9	375,0
Accijns op gedistilleerd	9,4	8,6	8,2	8,4	9,0	8,4	8,4	8,6	8,7	10,3	9,3	12,6	109,9	105,0
Accijns op bier	0,9	1,3	1,4	1,6	2,1	1,7	1,7	1,8	1,4	1,5	1,3	1,2	17,9	17,0
Accijns op suiker	7,7	8,1	7,4	6,7	7,7	7,3	7,0	8,8	10,7	7,6	8,0	8,4	95,4	87,0
Accijns op tabak	31,4	23,0	26,6	25,6	28,2	21,6	26,1	25,3	29,4	25,3	23,6	23,3	309,4	305,0
Omzetbelasting	113,8	104,8	69,3	105,5	105,0	62,5	107,8	88,9	63,8	119,0	93,1	67,0	1.100,6	1.150,0
Rechten van zegel ¹⁾	4,0	2,8	3,3	3,3	3,6	3,4	4,1	3,5	3,6	3,6	3,3	3,7	42,1	40,0
Rechten van registratie	3,9	5,1	3,6	3,2	3,7	3,6	3,6	3,0	2,9	4,5	4,2	4,3	45,6	45,0
Rechten van successie	8,3	6,7	7,4	7,0	7,8	6,1	7,7	7,2	7,0	8,0	8,0	11,4	92,4	90,0
Motorrijtuigenbelasting	6,1	5,6	5,5	14,0	8,5	5,4	6,3	4,6	5,5	5,5	4,1	5,7	76,7	75,0
Totaal	314,9	293,3	227,0	302,6	301,4	221,4	349,1	260,5	218,1	333,0	258,5	235,0	3.264,8	3.264,0
¹⁾ Hieronder begrepen wegens zegelrecht van nota's van makelaars en commissarissen in effecten, enz.	0,5	0,4	0,4	0,4	0,3	0,4	0,7	0,4	0,3	0,4	0,2	0,4	4,8	

²⁾ Herzijene raming volgens Millioenennota 1953.

STAAT II

Ontvangsten op kohierbelastingen.

× f 1 mln

Benaming der middelen	Jan. 1952	Febr. 1952	Maart 1952	April 1952	Mei 1952	Juni 1952	Juli 1952	Aug. 1952	Sept. 1952	Oct. 1952	Nov. 1952	Dec. 1952	Totaal 1 Jan. 1952 t/m ult. Dec. 1952
Inkomstenbelasting	122,1	118,3	115,1	104,5	113,2	94,5	95,1	91,9	114,0	135,6	128,6	145,3	1.378,4
Vermogensbelasting	9,7	9,9	10,1	8,6	8,9	8,0	8,1	7,8	11,9	9,4	11,0	14,1	117,7
Vennootschapsbelasting	84,1	105,2	171,9	48,5	91,6	33,5	42,3	163,5	111,8	54,6	80,8	136,9	1.124,7
Grondbelasting ¹⁾	8,7	3,4	2,1	2,5	4,0	6,8	12,4	12,3	13,7	11,2	9,0	8,7	94,7
Personele belasting ¹⁾	4,4	5,4	6,8	7,4	9,3	8,8	7,8	5,7	5,1	5,2	5,6	7,7	79,3
Ondernemingsbelasting ¹⁾	14,8	14,3	18,1	11,5	12,2	9,6	7,5	4,8	8,5	4,3	1,7	2,5	109,9
Totaal	243,8	256,6	324,1	183,1	239,2	161,3	173,3	286,0	265,1	220,3	236,7	315,1	2.904,6

¹⁾ Incl. gemeentelijke en provinciale opcenten, resp. vermenigvuldigingsfactor.

*) In verband met afrondingen behoeven de in de staten vermelde totalen niet met de som der afzonderlijke posten overeen te stemmen.

STAAT III

Ontvangsten op buitengewone middelen. Kalenderjaar 1952.

× f1 mln

Benaming der middelen	Januari	Februari	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.	Totaal 1 Jan. 1952 t/m ult. Dec. 1952	Raming jaar 1952 ¹⁾
	1952	1952	1952	1952	1952	1952	1952	1952	1952	1952	1952	1952		
Vermogensaanwasbelasting	15,0	8,4	4,3	5,2	5,8	4,8	3,6	1,3	5,8	2,2	3,9	6,1	66,4	75,0
Vermogensheffing ineens	1,8	1,8	1,3	2,1	1,2	1,2	1,9	2,1	1,8	1,3	2,3	1,2	20,1	15,0
Totaal	16,8	10,2	5,7	7,3	7,0	6,0	5,5	3,3	7,6	3,5	6,3	7,3	86,5	90,0

¹⁾ Herziane raming volgens Millioenennota 1953.

STAAT IV

Aanslagregeling der kohierbelastingen ¹⁾.

× f1 mln

Benaming der middelen	Nog te ontvangen op alle t/m ult. 1951 opgelegde aanslagen per 31 Dec. 1951		In Jan. t/m Dec. '52 opgelegde aanslagen boekings-tijdvak 1951/1952		In Jan. t/m Dec. '52 opgelegde aanslagen boekings-tijdvak 1952/1953		Totaal ontvangen in Jan. t/m Dec. 1952 op alle opgelegde aanslagen		Nog te ontvangen op alle opgelegde aanslagen per ult. Dec. 1952	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Inkomstenbelasting	972,0	614,5	544,7	1.378,4	752,9					
Vermogensbelasting	75,1	58,9	47,8	117,7	64,1					
Vennootschapsbelasting	219,7	39,4	1.183,5	1.124,7	239,2					
Grondbelasting ²⁾	14,9	0,6	94,2	94,7	15,0					
Personele belasting ²⁾	19,5	48,7	55,8	79,3	44,6					
Ondernemingsbelasting ²⁾	94,8	34,2	—	109,9	19,1					
Totaal	1.396,1	717,5	1.926,0	2.904,6	1.135,0					

¹⁾ Bij deze staat geldt: kolom 1 + 2 + 3 - 4 = 5.²⁾ Incl. gemeentelijke en provinciale opcenten, resp. vermenigvuldigingsfactor.

STAAT V

Vergelijking tussen de ramingen en de aanslagen der kohierbelastingen.

× f1 mln

Benaming der middelen	Raming jaar 1951 ¹⁾	Opgelegd t/m ult. Dec. 1952 boekings-tijdvak 1951/1952	
		Raming jaar 1952 ²⁾	Opgelegd t/m ult. Dec. 1952 boekings-tijdvak 1952/1953
Inkomstenbelasting	937,5	1.134,3	815,0
Vermogensbelasting	79,5	91,8	83,0
Vennootschapsbelasting	445,0	685,4	885,0
Grondbelasting ¹⁾	28,0	27,8	28,0
Personele belasting ¹⁾	25,7	23,2	27,0
Ondernemingsbelasting ¹⁾	—	7,5	—
Totaal	1.515,7	1.970,2	1.838,0

¹⁾ Excl. gemeentelijke en provinciale opcenten, resp. vermenigvuldigingsfactor.²⁾ Herziane raming volgens Millioenennota 1953.

TOELICHTING BIJ HET OVERZICHT VAN DE OPBRENGST DER RIJKSMIDDELEN.

Staat I en II.

Deze staten vermelden de werkelijk in elke maand ontvangen bedragen (kasadministratie).

Bij de omzet- en loonbelasting en vereveningsheffing moet de afdracht in principe éénmaal per kwartaal geschieden, nl. in Januari, April, Juli en October.

Staat III.

Ook hier zijn de werkelijk ontvangen bedragen vermeld (kasadministratie).

Staat IV.

Uit deze staat kan worden afgelezen hoe ver de belastingdienst is gevorderd met het opleggen van aanslagen en tevens, welk bedrag nog moet worden ontvangen op reeds opgelegde aanslagen.

De kolommen 2 en 3 betreffen de door de belastingdienst in 1952 opgelegde voorlopige en definitieve aanslagen (debiteurenadministratie).

Een voorlopige of definitieve aanslag inkomstenbelasting 1951 behoort normaliter in het boekings-tijdvak 1951/52 te worden opgenomen; een — uiteraard voorlopige — aanslag inkomstenbelasting 1952 in het boekings-tijdvak 1952/53.

Staat V.

Deze staat maakt een vergelijking mogelijk tussen de in totaal t/m einde van de maand opgelegde aanslagen en de raming. In deze staat zijn — in tegenstelling met staat IV — de aanslagen in de grondbelasting, personele belasting en ondernemingsbelasting vermeld exclusief de gemeentelijke en provinciale opcenten, resp. vermenigvuldigingsfactor, daar deze laatste ook niet in de raming zijn opgenomen.

IN- EN UITVOER VAN NEDERLAND ¹⁾

(waarde in miljoenen guldens)

Jaar	Invoer	Uitvoer	Dekkings- percentage
	Januari	Januari	Januari
1938	119	82	69
1948	378	140	37
1949	464	318	69
1950	581	396	69
1951	791	524	66
1952	800	746	93
1953	746	709	95

¹⁾ Bron: C.B.S.

OFFICIËLE WISSELKOERSEN VAN DE NEDERLANDSCHE BANK

Van 6 Maart 1953 af.

Plaats	Per	Schriftelijk en t.t.	
		Aankoop	Verkoop
Brussel	100 B.fr.	7,54	7,66
Frankfort a/Main	100 D.M.	90,39	90,57
Kopenhagen	100 D.Kr.	54,86	55,16
Lissabon	100 Escud.	13,15	13,28
Londen	1 £	10,56	10,72
Montreal (t.t.)	1 Can. \$	3,85	3,87
Montreal (luchtpost)	1 Can. \$	3,84 ^{1/2}	3,87
Montreal (zeepost)	1 Can. \$	3,84	3,87
New York (t.t.)	1 U.S. \$	3,77	3,83
Oslo	100 N.Kr.	53,05	53,33
Parijs	100 Fr.fr.	1,077	1,095
Praag	100 Kcs	7,58	7,62
Stockholm	100 Z.Kr.	72,86	74,05
Zürich („accorderd“ - frs)	100 Z.fr.	86,24	87,56
Zürich (vrije frs)	100 Z.fr.	86,71	87,09

Abonneert U op de E.-S.B.

INTERIM-INDEXCIJFERS VAN GROOTHANDELSPRIJZEN
IN NEDERLAND ¹⁾ 2)

1948 = 100	1950	1951	1952	31 Oct. 1952	29 Nov. 1952	31 Dec. 1952
Voedingsmiddelen:						
plantaardige	122	142	141	136	137	138
dierlijke	103	105	119	124	126	127
totaal	112	122	129	129	131	132
Grondstoffen voor:						
houtwaren	115	172	157	147	149	149
chem. producten	115	145	141	131	131	131
textielwaren	154	193	149	148	146	143
leer en leerwaren	152	194	127	132	135	137
metaalwaren	112	182	179	174	171	166
papier ³⁾	89	225	149	108	108	107
hulpstoffen	129	157	177	180	179	180
totaal	128	171	166	164	163	162
Afgeverkte prod.:						
glas, aardewerk, enz.	107	125	131	133	138	145
houtwaren	100	110	111	108	108	108
chem. producten	110	137	132	125	124	123
textielwaren	136	166	138	136	135	135
leer- en rubberwa- ren	123	160	137	135	136	137
papierwaren	107	182	153	130	130	130
metaalwaren	116	147	148	147	144	144
gefabriceerde voed. en genotmiddel. overige producten	113	131	134	132	131	131
totaal	98	131	129	124	127	128
Algemeen indexcijfer	116	143	135	132	132	132
	117	143	140	138	138	139

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin C.B.S.”.

²⁾ De wegingscoëfficiënten zijn vastgesteld overeenkomstig de verhoudingen in 1948.

³⁾ In de reeks „grondstoffen voor papier” is papierhout vervangen door houtlijp; het cijfers over 1950 hebben resp. betrekking op de maanden September en Juni.

DE JAVASCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden rupiah's)

Data	Munt, munt- materiaal goud en deviezen- certificaten	Vorderingen in vreemd courant betaalbaar	Deviezenfonds valutarekening	Disconto's en voorschotten op onderpand betaalbaar in eigen courant	Voorschotten aan de Regering v. d. Rep. Indon.
21 Jan. 1953	967.253	550.452	294.943	709.822	5.119.284
28 Jan. 1953	967.252	591.492	149.677	739.146	5.193.096
4 Febr. 1953	967.252	604.984	160.948	620.561	5.054.280
11 Febr. 1953	891.537	552.257	249.809	655.322	5.123.313
18 Febr. 1953	891.537	540.053	214.767	666.471	5.149.858
25 Febr. 1953	891.537	530.724	191.351	669.278	5.181.197

Data	Bankbiljetten in omloop	Deviezenfonds buitenlandse passiva	Rekening courant saldi		
			Van de Regering van de Rep. Indon.	Bijzond. rekening inzake de E.C.A. hulp	Van anderen
21 Jan. 1953	4.211.892	806.819	—	496.307	1.408.273
28 Jan. 1953	4.181.945	720.636	—	496.307	1.429.118
4 Febr. 1953	4.253.090	831.964	—	496.307	1.560.966
11 Febr. 1953	4.298.975	735.142	—	496.307	1.613.648
18 Febr. 1953	4.337.972	693.524	—	496.307	1.540.708
25 Febr. 1953	4.352.263	674.511	—	496.307	1.520.614

Muntbiljettencirculatie per 21 Jan. Rp. 319.395.293,50
Muntbiljettencirculatie per 28 Jan. Rp. 318.260.141,—
Muntbiljettencirculatie per 4 Febr. Rp. 321.284.054,—
Muntbiljettencirculatie per 11 Febr. Rp. 321.789.474,—
Muntbiljettencirculatie per 18 Febr. Rp. 321.749.999,—
Muntbiljettencirculatie per 25 Febr. Rp. 321.569.819,50

Nationale Rampenfonds

★

Statenlaan 81 G I R O
's-Gravenhage **9575**

Ondernemingen, die het beste leidende personeel zoeken, speciaal met economische scholing, roepen sollicitanten op door middel van een annonce in de rubriek „Vacatures”. Het aantal reacties, dat deze annonces tongevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend: begrijpelijk, omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert. Opdrachten voor het volgend nummer dienen Maandag a.s. in ons bezit te zijn.

* * * Adverteer in de E.-S.B. * * *

D I V E R S E N

FABRIEKSGEBOUW

Te koop klein Fabrieksgebouw, 2 x 50 m² vloeroppervlak, voorzien van krachtstroom, water en gas, met vrije woning, 5 kamers en badkamer, gang, keuken, kelder, zolder, balkon en schuur. Te aanvaarden na overleg. Koopprijs f 17.000. Te bevr. H. v. d. BREUL, Wijk-kampl. 50, Baarn. Tel. 2807.

Fiat 1500, bouwj. 1949. Motor, lakwerk, chassis in goede staat. 53.000 km gelopen. Te bevr. bij C. N. REZELMAN Dz., Zwinweg 38, Anna-Paulowna. Tel. K 2233 no. 352.

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij

H.A.M. ROELANTS

Schiedam

DE TWENTSCHE BANK N.V.

Gecombineerde Maandstaat op 28 Februari 1953

Kas, Kassiers en Dag- geldleningen . . . f. 19.491.123.07	Kapitaal f. 49.000.000.—
Nederlands	Reserve „ 18.500.000.—
Schatkistpapier . . . 524.100.000.—	Bouwreserve „ 1.000.000.—
Ander Overheidspapier „ 49.709.199.58	Deposito's op Termijn „ 215.625.552.20
Wissels „ 5.466.304.97	Crediteuren „ 625.273.851.90
Bankiers in Binnen- en Buitenland. „ 35.659.324.15	Geaccepteerde Wissels „ 196.636.89
Effecten en Syndicaten „ 12.632.121.23	Door Derden
Prolongatiën en Voor- schotten tegen Effecten „ 23.386.268.29	Geaccepteerd 2.384.348.32
Debiteuren „ 241.373.466.84	Kassiers en Genomen
Deelnemingen (incl. Voorschotten) 6.845.016.84	Daggeldleningen „ 2.821.672.74
Gebouwen „ 5.000.000.—	Overlopende Saldi en Andere Rekeningen „ 8.860.762.92
f. 923.662.824.97	f. 923.662.824.97